

Holistic Science of Life & Living

Inaugural Issue

Vol. I May 2014

Celebrating 6th Anniversary

Holistic Science Research Center

(An Institute especially dedicated for the study and research on life and living)

Vitrag Vignan Charitable Research Foundation

Estd 27th April 2009

Mahavideh Teerth Dham, Kamrej Xing, Surat 394185

<http://holisticscience.org>

<http://www.vvcrf.org>

Holistic Scientist Late A. M. Patel

(1908 - 1988)

Holistic Science is both holistic and scientific. The knowledge aspect of soul or self is Holistic and the relationship of the soul with the external is explained on scientific basis except that this science is 'Inner Science' and deals with human life from the gross to the subtlest levels. The

knowledge of one's Real identity as Pure Soul and its role in the relative worldly happenings within the physical body, which includes mind, speech and body itself dispels the numerous wrong beliefs, doubts, puzzles and ignorance that are the causes of human's sufferings and stress.

Inside

Vision & Mission of HSRC...	4
What is Holistic Science?...	4
Message from the Founder, <i>Shri Kanudadaji</i> ...	5
Message from the Desk of Mr. Vasant U. Patel...	6
<i>P. C. Parikh</i> , A short introduction to Holistic Science Research Center...	7
<i>Shailesh Mehta</i> , Holistic Inner Science...	9
<i>S. R. Pandya</i> , The Search for Universal Truth in Science and Vedant ...	16
A Short Introduction to Library...	19
List of Publications of HSRC...	22
Infrastructure Available in HSRC...	23
<i>L. D. Patel</i> , Economics & Religion...	24
<i>Ram Patel</i> , Make me as you so pure...	27
પ્રવિણચંદ્ર પરીખ, ઇતિહાસની આરસીમાં દક્ષિણ ગુજરાત...	28
હેતલ પટેલ, પ્રાર્થનાનું મહત્વ...	36
હરીશ શાહ, સર્વે થઈને હળવા...	40
પ્રજ્ઞાચક્ષુ બાળકો માટે યોજાયેલ વિશિષ્ટ સેમિનાર...	41
Progress Report of HSRC (2013-2014)...	44
Holistic way of Praying: Prayer Unto Pure Self...	46
कविराज नवनीत संघवी, ये विश्व में सुख और शांति हो...	47

Edited & Published by

Dr. Balaji Ganorkar, Director

Holistic Science Research Center, VVCRF

Mahavideh Teerth Dham, Kamrej Xing, Surat 394185

www.holisticscience.org

hsresurat@gmail.com

The views expressed in the articles are the personal views of the Author/s and not of the Editor or Publisher of this E_magazine

Vision & Mission of HSRC

The main objective of the Center is to establish a landmark in the field of advance scientific study and research in the Holistic Science propounded by Atma Gnani Purush Shri Ambalal Muljibhai Patel (8th November, 1908 - 2nd January, 1988) popularly known as Akram Vignani Dada Bhagwan. In the present age of stress, struggle, strain and intolerance observed here and there, where the requisite harmony of mind, speech, and body for inner progress is disrupted and drained, this Holistic inner Science of Human Life & Living comes to us as a saviour, wherein we can live happily without renouncing anything or necessitating any kind of ritual. One will learn the techniques of solving day-to-day problems without involving, blaming, accusing, identifying any person or circumstances while performing one's activities dexterously.

To fulfil the innermost benevolent wish of Dada Bhagwan, the Center will execute a plan to make the Holistic Science of inner living available to the interested and aspiring Knowledge Seekers, Researchers, Academicians, Thinkers and Social Reformers who can evaluate it in a proper perspective and make it widely available for the benefit of the people at large. The Centre will also endeavour to make available the knowledge of the Holistic inner Science of Human Life and Living to the common man through various socio-academic channels as well as outreach activities .

Thus Holistic Science Research Center will stand as the light house to enable the people at large to happily and harmoniously navigate the Human Life and Living.

What is Holistic Science?

In this age of stress, struggle and strain where the requisite harmony of mind, speech and action for inner progress is disrupted and drained, the Holistic Science comes to us a saviour to attain our goal of happy holistic living without renouncing or rejecting anything or performing different rituals. While pursuing the holistic science whatever comes in the course of natural flow of life and circumstances around is accepted without involving, blaming, accusing or identifying any person or surroundings one comes across. Right understanding of principles and application of Holistic Science help us keep ourselves balanced and equipoise in all circumstances making the life a smooth sailing. This process goes on towards continuous improvement in quality of the human life of the seekers and also benefits all those coming in his contact and engage in relationship with him. One will learn the art of solving day-to-day problems while performing one's duties dexterously. Besides, one will attain a perceptible progress in the spiritual path he or she is pursuing.

Holistic Scientist
HDH Shri Kanudodaji

Message from the Founder of Holistic Science Research Center

I am pleased that HSRC on its 6th Anniversary is launching an e-Magazine titled...

'HOLISTIC SCIENCE OF LIFE AND LIVING'

This novel initiative aptly befits the modern times of Information Technology, Social Media and Networking, which all put together make a wonderful platform for ideation and diffusion of innovative ideas with an electronic pace that too in a very Eco-friendly manner.

Readers shall not only benefit themselves through the posted articles but also can electronically forward these articles to the interested members in their circles who will further disseminate those noble ideas to their respective Circles, so on and so forth. Such a movement will be creating a powerful wave for making this unique knowledge of 'Holistic Life & Living' available across the globe for universal wellbeing and the ultimate goal of ONENESS, making every one of us WORLD CITIZENS!

On this historical occasion, I would like to convey my Hearty Blessings and Compliments to whole HSRC Team for their untiring efforts to bring this into reality.

Blessings—
Kanudodaji

27th April, 2014

From the desk of Founder Trustee:

It takes one to initiate.....
A vision... noble vision.....
Many to implement.....
Many more to make.....
A movement.....
To live and let live.....
Happy and Holistic.....
Lovingly and Harmoniously.....
With each other.....
All inclusive.....
As one humanity.....
Such is this movement.....
In this historic movement.....
This movement of
6th anniversary of HSRC
Congratulations to all concerned and Team
for their dedication to live for Holistic Life &
Living...

Vasant U. Patel

A short introduction to Holistic Science Research Center

Dr. P. C. Parikh*

A spiritual research Center known as Vitrag Vignan Charitable Research Foundation (V.V.C.R.F) or Holistic Science Research Center is situated in an imposing temple-complex of Mahavideh Teerth Dham on the National Highway No.8 at Navagam-Kamrej Char Rasta near Surat. It was inaugurated (on April 27th, 2009) by Shri Kanudadaji-the fore-most absolute Scientist of Holistic Inner Science of the present age.

The foundation has been established to fulfill Soul Incarnate Dada Bhagwan's noble dream of sharing and propagating the ever-lasting benefits of this spiritual science to the people at large and especially the Scientists and Thinkers who could use this knowledge for the ultimate welfare of mankind all over the world. It is therefore pertinent to note that this Center has been associated with several well-known educational and research institutes at the national and international level.

The genesis of this institute is linked to an event that occurred about fifty five years back at Surat in South Gujarat. A simple looking middle-aged gentleman named as Ambalal Muljibhai Patel (1908-1988) quite naturally and suddenly experienced a dream vision of self-realization on one hot summer evening in July, 1958 while he was sitting on a bench at the crowded platform of the Surat Railway Station. And the experience which lasted for about an hour that day revealed to him that His body was His world. Without His body there would be no world, no existence of happiness, no experience of favourable or unfavorable situations for him. His supreme enlightenment and experience of Infinite Blissful State made him realize fully separated soul as stable, blissful and Pure Real Self. Also got totally revealed in His Enlightened State was a Cosmic Power (Vyavasthit Shakti) that controlled world events operative through Mother Nature in a human life-span, based on the projections of actions of past lives. In essence, it is the inner science and in today's parlance, it is known as Holistic Science (revealed as AKRAM VIGNAN by Dada Bhagwan) which provides answers to the seekers for their pressing problems of day-to-day living.

-----
*Hon. Director (Research & Development), HSRC, VVCRF, Former Director, B. J. Institute of Learning & Research, Ahmedabad

Thereafter, from 1962 to 1988 Dada Bhagwan shared the benefits of knowledge with the people through his *satsang* and question-answer sessions. At present, this benefit is available to the aspirants through Shri Kanudadaji, the most experienced Holistic scientist and Dada's worthy successor. The Holistic Inner Science does not call for rituals and austerities for self-realization. In this age of stresses and strains where the requisite harmony of mind, speech and body is disrupted, this science comes to us to help us experience the inner peace and happiness without performing different rituals or renouncing anything.

Dada Bhagwan's Holistic approach and revelation has helped all of us today to live our lives satisfactorily, spiritually and successfully as it is based on a right understanding of a correct perspective of the inner Holistic Science pertaining to all the faculties of human life. Rightly understood, the basic aim is to help the seekers to live a wholesome life with balanced outlook, so that their inner understanding highly develops, leading to total and permanent inner happiness. This, in short, is the Holistic Inner Science that makes life bearable in modern adverse times.

It will strive to establish a landmark in the field of advance scientific study and research in the Holistic science propounded by Soul Incarnate Late A. M. Patel popularly known as Shri Dada Bhagwan. The Center has undertaken various projects of preparing reference books and glossary of Vitrag Vignan, arranging seminars and lectures of eminent scholars, organizing short-term study programmes on different topics relating to Vitrag Vignan and publication of a bi-monthly, bi-lingual bulletin in English and Hindi under the inspiring direction of Param Pujya Shri Kanudadaji. The Center aims to make comprehensive study of all prevailing religious traditions and philosophies and derive common constructive factors for the benefit of human-beings at large. It also aims to provide maximum facilities to the researchers for outstanding research in philosophy, religion and culture in general and Holistic science in particular. The Center also intends to publish books for research purposes.

The Center is fully equipped with infrastructure for desktop and web publishing system. It has a rich digital library equipped with reference books on religion, philosophy, culture, Iconography, etc. Additionally, it has a multimedia library consisting of spiritual discourses of Shri Dada Bhagwan and Pragat Gnani Purush Shri Kanubhai K. Patel popularly known as Kanudadaji, divine poems of Kaviraj, etc. The Scholars of scientific research and interested individuals are most welcome to avail themselves of the facilities available here.

Holistic Inner Science

Dr. Shailesh Mehta

Science – Outer science, material or physical science and Science of inner self or inner science.

This being the era of science, our mind and intellect always try to understand the things in terms of science, tools and terminology of the science. From other perspective there would be science behind everything even if not known to us at present.

On one hand there has been phenomenal progress in various disciplines like nano technology, information technology, genetics, stem cells, ‘God particles’ and so on. It has gifted us with lot of amenities, luxuries and comforts and it is certainly welcome. But if one looks inside, one may find that still there are plenty of clashes, stresses, inner unrest and one is in search of inner peace, happiness and harmony. Even in medical field, previously only physical health was considered but now it is being increasingly realized that it is total health in terms of 'mind, body, soul health' which matters. Also instead of only intelligent quotient (I.Q.) now due significance is given to emotional quotient (E.Q.) and also spiritual quotient (S.Q.). Thus it is now moving towards holicism.

It is here that one needs to know ‘Vitarag vignan’ or Holistic inner science of our own life and living.

Science means 'vignan' or 'vishesh gnan' that is special, complete or exact knowledge.
There are two main aspects of science:

One is that of material science or outer science which is also termed as physical science. It is a science of the ever changing things or relative things and as the *Vitarag* sees, there is other aspect of the science which is 'Inner science', or 'science of Inner Self'. It is a science of one's own life and living including mind, body and speech along with surroundings. Whatever is the science being perceived outside is through five senses and tools based on five senses. But what about one which is illuminating these five senses and is there within us as the knower, perceiver or observer? What is one inside which is experiencing the things? So called modern science is also trying to understand and accommodate consciousness, awareness, experience and some such things. Also when one takes into account other branches of science pertaining to living beings like Biology, Physiology, Medicine, Psychology and many others apart from physics, quantum physics or only matter related ones, it may become more obvious that everything cannot be explained by only matter related theories or experiments.

Einstein once said, “I now wish to know the observer, know the knower within me.”

-----
*Honorary Faculty Member, Holistic Science Research Center, Surat, Eye Surgeon, Baroda

Science is one which can make humans happy in overall perspective from within and without and especially from within.

Viatrags having realized the limitation of outer science for resolution of these inner issues go in search of the science of the inner self or *vitarag vignan*. Remaining focused on thorough research of own inner self, both relative and real, they are ultimately enlightened. When inner infinite knowledge light and infinite perception light of pure soul self is fully opened out, all the mysteries of self, non self, universe and universal regulation get resolved. All the puzzles get resolved. Not only they become blissful but also become instrumental in making others blissful too.

According to absolute or enlightened ones (*Vitarags*), Soul is a science; absolute one and all other relative sciences exist due to Soul as a basic science.

Today, use of material science appears to be little above normal. For example we are trying to reduce perspiration which is a natural phenomenon by Botox injections, which is as such a poison by itself.

But Science is knowledge. Science in itself cannot be wrong. Its use has to be guided by holistic visions. Both outer or physical science and *Vitarag vignan* or Holistic inner science have to be complimentary or synergistic. In fact they are not separate but part of one continuous spectrum or a whole.

Science of inner self (Inner science): *Vitarag vignan*

Q, **What is the *Vitarag Vignan* or the inner science all about?**

It is the science of one's own life and living.

It is the science of 'I' with mind, speech, body along with one's surroundings animate & inanimate and its natural regulatory mechanisms.

One's own human life is a unique, live experiment of the universe, where 'I am' is there as an experimenter and the experiment with mind, speech, body and surrounding circumstances is going on.

In other words it is a science of conscious or Pure Soul Self in relation to matter. Also it is a science of 'relative Self' in relation to 'Real self', *anatman* in relation to *atman*, *Prakruti* and *Purush*, or the science of cause and effect.

Scientists are curious to know about the existence or nature of Soul and its relation to matter and they are trying in various ways. Here the *Gnani Purush* gives clear details of Conscious or Pure Soul self in relation to matter with practical aspects of how best it can be useful in daily living. So it encompasses the entire spectrum from *Vyavahar Vignan* having various visions which are useful for happy, harmonious daily living to *keval gnan* that is the absolute pure knowledge.

It is the science of relative but with center of Real or absolute.

Benefits or value of 'Vitarag vignan'

Q. What can one gain or what can one expect by knowing this science?

To mention in brief: It enables one to have the puzzle free, positive, happy harmonious humane living from within.

It enables one to experience inner freedom even in adverse circumstances or situations, which are rampant now a day.

One may be able to realize the inner potentials and to make optimum use of it. It is said that one has the latent and potent abilities within oneself which are as good as what was manifested in Mahavir, Krishna, Dada Bhagwan, or Christ or any such great one. So what's the scientific way by which one can recognize inner potentials and make optimum use of it?

Ultimately one can know the ultimate truth or the ultimate knowledge of life and attain the ultimate liberation.

'Vitarag Vignan' or 'Akram Vignan' –Holistic science of today

In the present time it was perceived ,not only perceived but experienced and then revealed by Self realized Holistic Scientist Late A. M. Patel (Dada Bhagwan) who was enlightened in 1958. It is being furthered by present enlightened *Gnani Purush* Kanudadaji having self realization in 1963.

But what is the science? It would be acceptable as science only when it can be replicated, experienced and observed by other people following the similar strategy or the similar fundamental principles. So this is very important that it is being perceived and experienced by hundreds of aspirants including scholars or learned ones. Most humbly I can proclaim as one of them and it can be experienced by all having open hearted, earnest inquisitiveness. That is how one can certainly say that it is a science because it is not working for only one or two, but it is for hundreds and it can work for hundreds or thousands.

- Part 2-

Body-Mind- Consciousness or Soul connection

Q- How one can understand in brief body, mind, consciousness or soul connection?

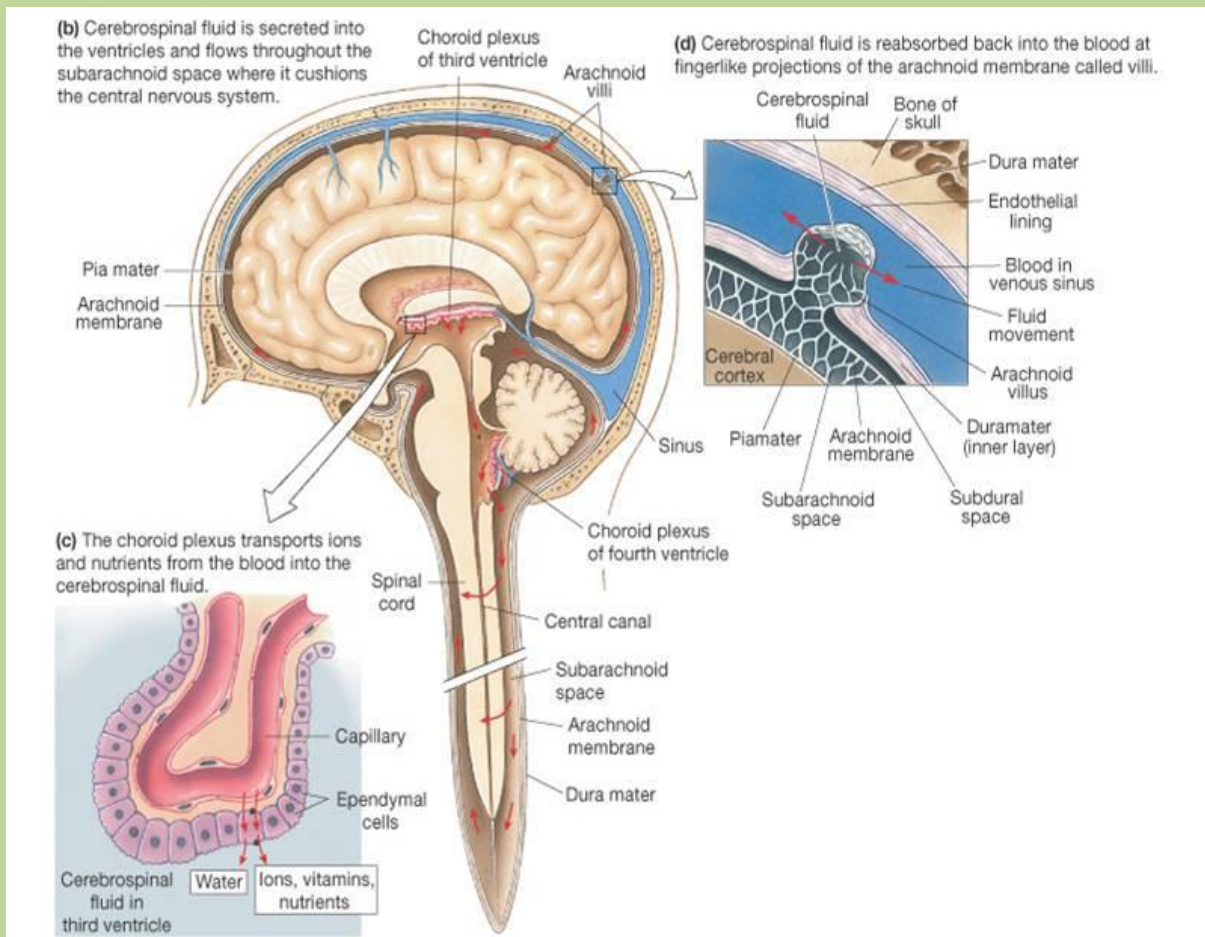
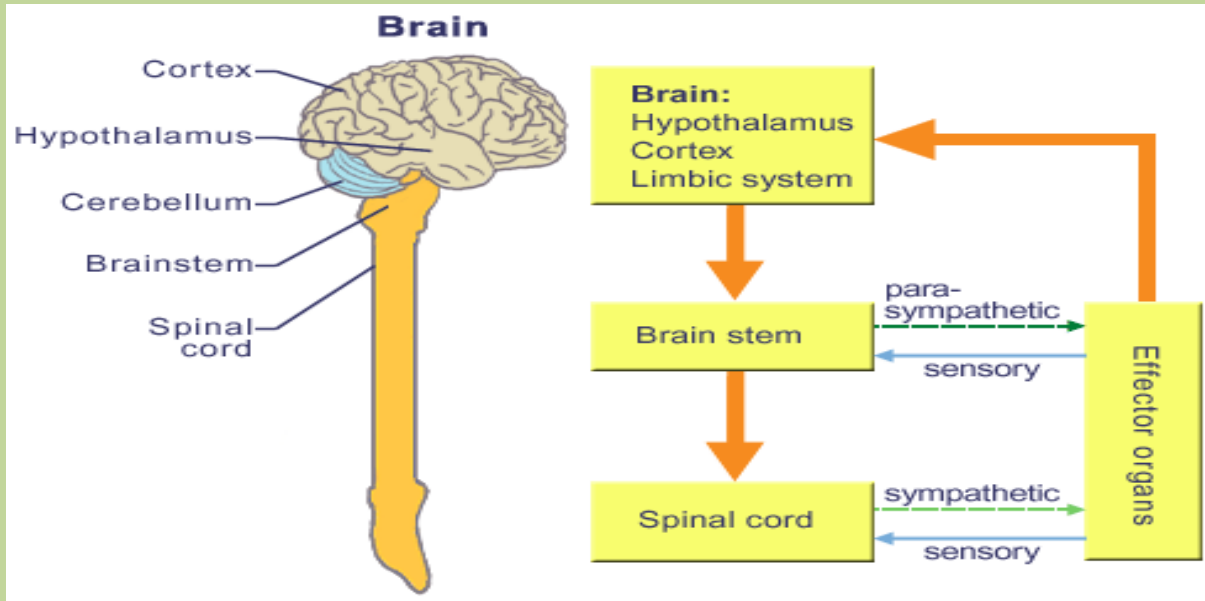
Holistic Scientists or enlightened ones clearly explain properties of pure conscious and body-mind complex or non live -live matter part. It would be dealt with in detail after words.

Even modern scientists are trying to understand all these and there are various works.

Let us look from anatomy, physiology and medicine perspective.

Vitarags have described 3 types of body - gross body, electrical or vitality body and causal body.

Modern science have tried to study first two of it, third being very subtle is out of reach of it.

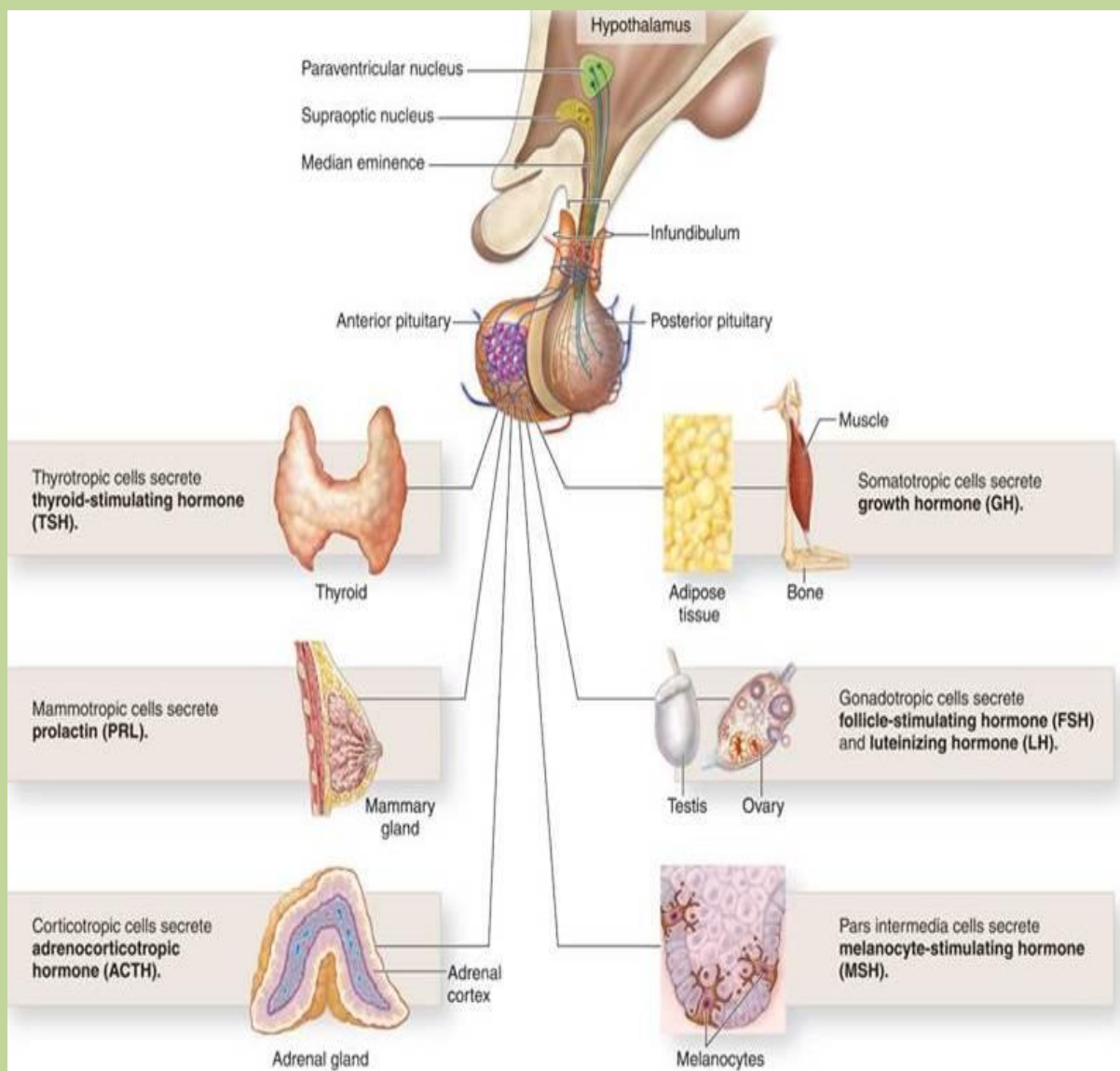

Nervous system has voluntary and autonomic parts. Autonomic part comprises of Sympathetic and parasympathetic. They connect and control all parts of body. Various stimuli from mind affect body through this nervous system. If someone insults you there would be effect. You are angry and whole body gets affected .There is a fake snake but mind perceives it as real in dark and you have perspiration, fear and so on.

Today, stress and psychosomatic diseases are very common and cause of all of it lies at level of mind may be in form of beliefs, life style, competition ,comparison and so on.

Stress and various types of mind conditions do affect body through effect on various endocrine glands and hormones. In nut shell all inner happenings, thoughts, positive or negative attitudes and effects have connections all throughout body- mind-conscious level.

Subtle body has been studied like ECG, EEG, EMG for electrical body, aura body, chakras and nadis by aura photography and effects of anger, meditation etc on aura.

Electrical Body, Electric Body, Aura, Chakras & Nadis

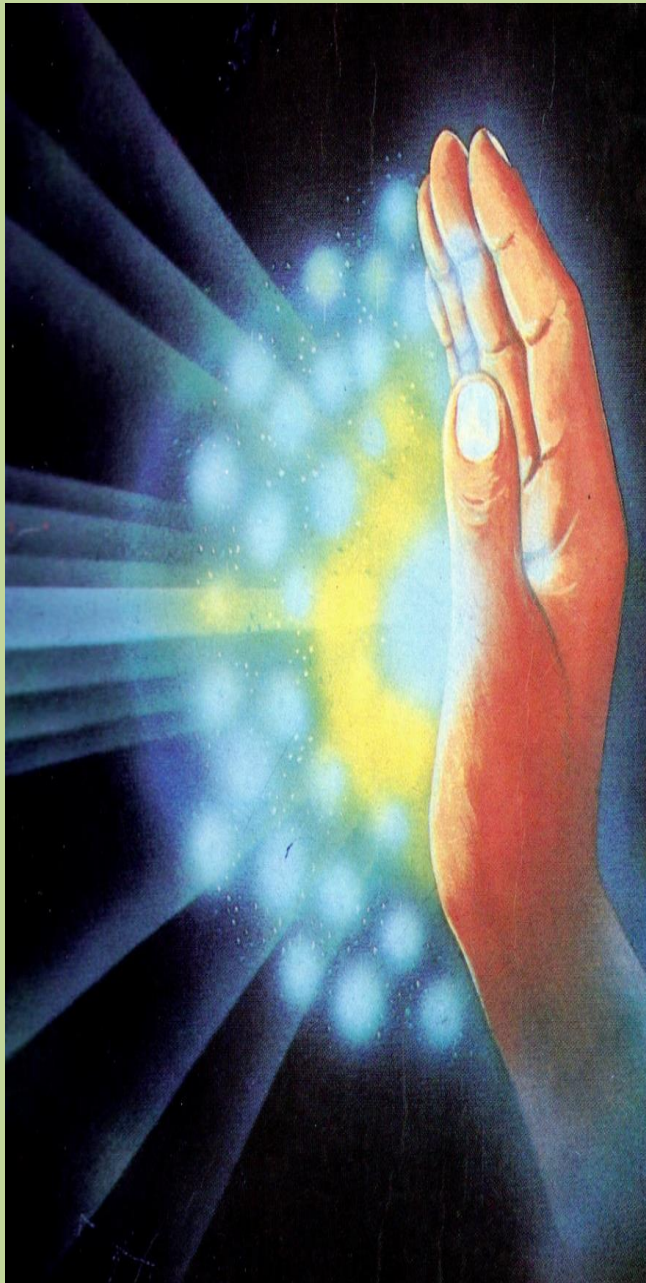
Aura Body and pictures

Aura body or bio magnetic energy fields are results of inner happenings or over all inner state of a person. If one is in revenge mode or having rage reaction one's fields would be different then if one is in obliging mode or with attitude of forgiveness.

Vitarags described 6 'lashyas' or different types of such fields of humans depending on inner state of being.

All these point to need for study and research of Holistic inner science.

There are further studies in the field of metaphysical sciences .To mention few :

- Our thoughts can affect physical matter and thus physical outcome.- Bill Tiller in Arizona and Marilyn Schlitz (California)
- Thoughts count ,they create real effects-Bill Tiller
- Intention experiment – a Box was charged by meditators with intention to raise ph of pure water by 1 unit and then decrease by 1 unit. It was taken 1500 miles away and it could raise or decrease ph as intended.
- Effect of different thoughts was noted by change in crystal patterns of water /ice by a Japanese scientist.
- Berkley Rubik- Ph.D. – temple univ. philadelphia- there is definite interaction between consciousness and matter.
- Prof. Frederick Travis- Centre for Brain, Consciousness and cognition in Fairfield,Iowa- whole brain of an enlightened person works as one ,in a totally synchronized ,totally coherent way.

All these simply suggest one thing- Our inner happenings are of paramount importance and it is where Holistic Inner science has beneficial and transformational effects through correct understandings which would be dealt with in subsequent write ups.

THE SEARCH FOR UNIVERSAL TRUTH IN SCIENCE AND VEDANT*

Dr. S. R. Pandya**

I am very grateful to be given this opportunity to visit this beautiful Center, an abode of peace and spirituality and to be able to participate in this celebration. When I was invited to come here, I was somewhat hesitant. I have little acquaintance with religion and spirituality. I was born as a son of a professor of Physics (Incidentally, my father taught at the MTB Science College here for more than 30 years). I was educated and trained as a scientist and by profession; I have been a scientist all my life. I have also been convinced for many years that science and religion are not contradictory. Our society stands on the twin great pillars of religion and science. They run parallel to each other. They ask and search for answers to the same deep, fundamental philosophical questions. Their paths, their methodology and their technologies may differ, indeed they do differ widely. But the goals are the same mountain peaks. Often the results of their quest are amazingly similar.

Let me elaborate on this, "Kena Upanishad" is one of our major Upanishads. Many of you may be familiar with it. In the very first mantra the Rushi asks four very fundamental questions. Each question begins with the word "Kena" or "by whom". Hence the name of this Upanishads.

The first mantra runs like this:

केनेषितं पतति प्रेषितं मनः

केन प्राणः प्रथमः प्रैति युक्तः ।

केनेषितां वाचामिमां वदन्ति

चक्षु श्रोत्रं क देवो युनक्ति ॥

-----
*Speech given on Inaugural Function of HSRC on 27th April 2009

***Renowned Theoretical Nuclear Physicist, Honorary Professor & Former Director,
Physical Research Laboratory, Ahmedabad 380009*

Of course many learned *pandits* have commented on this mantra and its interpretation. But I, as one familiar with the quest of modern science wish to offer you my own interpretation.

The first question concerns the working and perhaps the very purpose of the mind or to stretch a little, of consciousness. This certainly is the frontier area of research for scientists today. It involves physicists, biologists, psychologists and even mathematicians and information science. The wording of the question is some three thousand years old and appropriate to that age. But I hope my interpretation is more appropriate to our age. The second question concerns an equally deep problem. It is about the origin and functioning of life itself. This is also a problem of great interest to modern science, as you all know. The third question is about the speech. I interpret the word "speech" as basically communication not only between humans but also between all forms of life. How do we communicate is the subject of the science of linguistics which again attracts many computer scientists, biologists and psychologist. Communication between men and machines is a frontier area of research. Finally the last question talks about eyes and ears. This again I interpret as a mode of acquiring information or cognition. How do we know? We want knowledge of the external world and how it impacts our senses and through our senses our brain and mind. The development of quantum theory in the last century has brought to the fore the question of the relationship between the observed system and the observer. I do not go into any details here. I only wish to emphasize the point that scientists (natural philosophers) and religious philosophers follow similar paths of inquiry.

The answer to these questions occupies the rest of the "Kena Upanishad". Basically, if I understand correctly, it says that behind all these objects and processes, there is a single universal element to understand which Rishis and Scientists struggle alike and knowing, which releases one from all bonds. The element is almost incomprehensible and to describe it one has to use lots of "not this", "not that" etc.

I find the answer given in the "Nirvan Ashtakam" most beautiful.

अहं निर्विकल्पः निराकाररूपः
विभुर्व्याप्य सर्वत्र सर्वेन्द्रियाणाम्।
सदा मे समत्वं न मुक्तिर्न बन्धः
चिदानन्दरूपः शिवोऽहं शिवोऽहं ॥

Whatever this "element" is, it is the only one. It has no form or shape or taste or smell. It is inaccessible to our normal senses. It is universal everywhere. There is no place or time where it is not.

I will again try to draw a parallel with modern science and the conclusion it has reached. During the last four centuries, science has studied the structure of matter and of the radiant energy down to the deepest level possible. It has arrived at a truly amazing conclusion. All the matter we see and experience in our universe in its billions of different forms, is made up of only a few different kinds of atoms, about a hundred different kinds of atoms. You, I and the most distant stars and galaxies are all made of the same few atoms. Is this not an echo of - that thou art? In the last century, scientists have gone even deeper into the atomic structure. I will spare you the details. We find that the ultimate constituents, the building blocks of the universe are only a few elementary particles, called quarks and leptons. There is nothing else in the universe. Helping these particles to interact with each other and make more complex forms of matter are just four different types of forces. Radiant energy is only an expression: of one of these forces- the electromagnetic fields.

The implications of this wonderful basic unity underlying all things in nature are equally breathtaking'. I believe that once we realize this all-pervading element of unity in nature and accept it fully, this provides the foundation for all morality and ethics in our society. This is what supports and integrates man and nature. The basic percepts of truth and non-violence follow from this unity. If everyone is part of me and I am a part of every one, how can there be violence amongst us? How can I lie or cheat anyone, when I realize that I am cheating myself only? This is truly the essence of "*Dharma*".

Science is today a powerful force in our society. We see its influence everywhere, what has made science so powerful? Let me tell you that the strength and progress of science is largely due to the fact that scientific methodology is based on the principles of truth and nonviolence. Scientists do not go to war because they have different views or beliefs. One can find many instances in history where scientific disputes are settled by arguments, calculations or experiments done independently by third parties and results accepted amicably. In scientific papers one present's truth and only truth. Any fraud is quickly discovered and eliminated ruthlessly. Here indeed is a lesson our society can learn from science.

When scientists examine the properties of these fundamental building blocks of nature, a truly amazing and incompressible face of reality is revealed. Of course, these elementary particles have no substantial form or shape, but also they are nothing like anything that we can express in everyday language. There are no words in our language to describe what they are, because our language can only describe what we see and experience in everyday life. If you ask, "Where is this electron?" an experiment can locate it as here or there. But when you are not looking at it, it can be anywhere. In fact quantum theory tells us that it is everywhere in the universe, all at the same time! Does it remind you of विभुर्व्याप्य सर्वत्र ? In the quantum world a cat can be dead and alive at the same time, if no one is looking! I cannot go into more details here. I only want to say that basic entities constituents of the universe are not only inaccessible to our senses but also indescribable in our language.

I have only tried to draw some parallels between discoveries of science and revelations of our ancient Rushis. It would not be true to say that they have reached identical conclusions. But I find the similarity in some fundamental concepts very interesting and worth exploring. ◻

A Short Introduction to Library

Information has become a vital source for world and is certainly the basic component of education. It is vital element to technology and scientific change and poses several challenges to individual in all walks of life. Thus information is the first step to gaining knowledge and library is a key place in the new information age of modern society. It serves as a central workshop where patrons can develop reading habit and Faculties can supplement the curricular needs of users, and pursue action research.

The library of Holistic Science Research Center, Surat is the heart of the Institute and it started beating from day one of Institute's existence on April 27, 2009. It caters to the intellectual needs of users. While books are the heart of our collection we also have audio visuals of Dialogue sessions of seekers with Atma Gnani Purush Dada Bhagawan and Gnani Purush Shri Kanudadaji.

Services:

- Periodical and Newspaper
- Reprography Services
- Surfacing of Internet through Wi-fi and LAN connection
- Reading Room facilities

Collection:

1. Text Books

- All collection (Literature, VCD/CD/DVD etc) of Holistic Scientist Late A. M. Patel
- Hinduism
- Jainism
- Buddhism
- Islamic
- Christianity
- Philosophy
- Atlas and Map etc.

2. Reference Books

- Encyclopedia Britannica
- Gujarati Vishwakosh
- Encyclopedia of Philosophy
- Encyclopedia of Indian Philosophy
- Encyclopedia of Religion and Ethics

- Sacred Books of the East
- Encyclopaedia of Jain Religion
- Jainendra Siddhant Kosh
- Encyclopaedia of Hinduism
- Ancient Indian Tradition and Mythology
- Shree Abidhan Rajendra Kosha
- Bhagwat Gomandal

3. Dictionaries:

- English to English Dictionaries (Oxford, Longman, Collins, Cambridge, Webster, The Random House and many more)
- Bruhat Sanskrit Hindi Dictionaries
- Hindustani Sabdakosh
- Gujarati Hindi Dictionaries
- Hindi Sabdakosh
- Sanskrit Hindi Sabdakosh
- Sanskrit-Hindi-English Dictionary
- Sanskrit Prakrut-Hindi and English Dictionaries
- Gujarati to English Dictionary
- Prakrut Hindi Sabdakosh
- Urdu Gujarti Sabdakosh
- Gujarati-Gujarati Dictionaries
- Sanskrit Gujarati Dictionaries
- Bhagwat Gomandal
- Sri Abhidhan Rajendra Kosh
- Philosophical Dictionaries
- Sanskrit-English Dictionary (M. Monnier & Williams)
- Thesaurus (Oxford University Press)

*“More the Knowledge Lesser the Ego
Lesser the Knowledge More the Ego...”*

Albert Einstein

List of Publications by HSRC

Session 2009-10

1. What is Aim of Life ? ` 100/-
2. Dada Bhagwan Reveals The Holistic Science of Vitrag Vignan ` 100/-
3. TRUTH: Relative, Real & Absolute ` 100/-
4. The 9 Divine Code of Conduct Reveled by Dada Bhagwan for Ideal Mode of Living ` 100/-
5. The Holistic Science of Five Precepts ` 100/-
6. Holistic Science of Human Life and Nature ` 200/- ISBN: 978-81-908626-0-8
7. Vitrag Vignan A Wonder of World ` 100/- ISBN: 978-81-908626-1-5

Session 2010-11

8. An Introduction to Holistic Science and Integral Living ` 100/- ISBN: 978-81-908626-2-2

Session 2011-12

9. Home A Heaven On Earth ` 70/- ISBN: 978-81-908626-3-9

Session 2012-13

10. Who is Dada Bhagwan? (The Portrait of Soul Incarnate) ` 100/- ISBN: 978-81-908626-4-6

Session 2013-14

11. An Introduction to Holistic Science As Reveled by Dada Bhagwan (Akram Vigyan - Vitarag Vigyan) ` 100/- ISBN: 978-81-908626-5-3
12. Holistic Science of Human Life and Nature (Revised Edition) ` 200/- ISBN: 978-81-908626-6-0

EDUCATIOANL & RESEARCH JOURNAL

1. Holistic Vision (Half Yearly)

- I. 1st Issue: Vol I Iss 1, Aug 2010 ` 100/-
- II. 2nd Issue: Vol I Iss 2, Feb 2011 & Vol II Iss 1 Aug 2011 ` 200/-
- III. 3rd. Issue: Vol II Iss 2, Feb 2012 & Vol III Iss 1 Aug 2012 ` 200/- ISSN: 2278-6058
- IV. 4th Issue: Vol III Iss 2 Feb 2013 & Vol IV Iss 1 Aug 2013 ` 200/- ISSN: 2278-6058
- V. 5th Issue: Vol IV Iss 2 Feb 2014 (In Press)

BULLETIN OF THE INSTITUTE

1. The Portrait of Soul Incarnate (Yearly)

- I. 1st Issue: Vol 1 July 2009 ` 60/-
- II. 2nd Issue: Vol 2 Oct 2011 ` 60/-
- III. 3rd Issue: Vol 3 Dec 2012 ` 60/-
- IV. 4th Issue: Vol 4 Dec 2013 ` 60/-

Infrastructure: At a glance in HSRC

(A/C & Electronically Monitored)

Total area of Building	31,476 Sq. feet
Escalating Lift	1
Auditorium (Cap. 140 persons)	1
Green Room	2
Silent Gen Set 63 KV	1
Solar Water Heater System	1
Water Softener	1
Water Cooler	2
Water Filter	1
Rooms	23
Library	1
Archives	1
Atrium (Cap. 100 persons)	1
Conference Room (Cap. 60 persons)	1
Faculty Room	1
Server Room	1
Multi Media Room	1
Computers	7
Laptop	2
Xeroxing Machine	1
Printer	2
Scanner	3
Fax	1
Intercom	16
CCTVs	27
Cafeteria on terrace	1
Mural	2
Modern Paintings	60
Landscaped Garden	1

Economics And Religion

Lalabhai D. Patel*

अर्थम् अनर्थम् भावय नित्यम्....

Thou shall always keep in mind that money power may lead to havocs.”

Aadi Shankaracharya

If one looks to the fundamental Principles of Economics right from Adam Smith, a reference is rarely made to the Human values or religion in Economics theories. Let us look to the evolution of Human civilization in three critical phases. The Agriculture wave, prevailed for thousands of years with the civilization centered around nature, slow pace of life, manual production by masses, village based society, joint family system etc., where the life as well as the economy was driven by social values and spiritual values.

The industrialization wave beginning with 17th century brought with it the era of mass production, profit maximization, marketing with the simultaneous evolution of modern economics forming a foundation for the industrial society characterized by mechanization, urbanization, nuclear families, speedy life etc. As the renowned futurist Alvin Toffler has remarked, the industrialization wave has brought with it a concept of looking to human being merely as a clog in a wheel of the industry and has done everything to treat the humans as one of the factors of production. i.e. Land, Labour and Capital. The man is being treated as subservient to machines. The life and economy is guided by material values and individual gain justified quoting the Darwinian biological theory of survival of the fittest.

While the industrial era has enriched the mankind in various material aspects the results are quite contradictory from the viewpoint of holistic welfare of the human civilization, to name a few:

- Mass Production v/s Rising Unemployment
- Large volume of Capital formation v/s Rising Poverty and Degrading Environment
- Profit Maximization v/s Increasing incidences of Manipulations in Corporate Governance.

-----
*AGM (Training) at State Bank of India Learning Centre, Ahmedabad

The Knowledge Wave:

With ushering of the third wave i.e. knowledge wave backed by Information and Communication Technology and Electronics, since last 30 years with an accelerating speed and coverage since 1990s, a paradigm shift is hovering around and various fundamentals of industrial civilization are being questioned. A quest for revisiting those fundamentals is becoming more intense and widespread with a revolutionary forum of internet and social media available almost free of cost to masses.

Religion /Human values in Economics:

With the development of the knowledge wave, the new generation in particular is challenging the role of human being in economy merely as a Production factor and searching for a role which is more fulfilling, satisfying and meaningful. The quest for revisiting the values of industrial civilization is likely to become further intense with the deep-rooted and recurrent Recession not responding well to the measures backed by the theories of modern economics.

The Questions being raised:

- Why the Ethical values (aimed at overall long term welfare of society as a whole) described in all the Religions have found no place in the foundation of Economics Theories. There might be serious defects/bugs in the software of economy!
- Why the human being should accept to be treated merely as a factor of production with no regards for his personality development to lead a fulfilling life enriched with a sense of satisfaction.
- Why the human life be founded on the Darwinian Theory of “Survival of the Fittest” with indifferent and callous attitude towards poor and illiterate masses founding the Bottom of the Economic Pyramid.
- Whether the efforts of diagnosing and treating with a specialized economics and monetary approach instead of a multi-disciplinary holistic approach will lead to an effective long term solution to the Recession in the economy and rising Depression? across the society.

The Probable Answer : The problem is highly complex and therefore the answer lies in collective and holistic thinking. There is a dire need for the Economists, Sociologists, Scientists, Religions Leaders, Thinkers, Politicians and Management Gurus coming together and explore various alternatives to tackle the situation of receding concerns for ethical values, humane approach, environmental hazards, the recession and stagflation and save the human civilization from the vagaries of the pure economic approach which is likely to even justify destruction through war and implied colonization of weaker countries, through politico-economic considerations.

References:

- *'Third Wave', 'War and Anti War', 'Revolutionary Wealth' by Alvin Toffler.*
- *Future at the Bottom of Pyramid, by Prof. C. K. Prahlad.*
- *'Hind Swaraj' by Mahatma Gandhi.*
- *'Aapta-Vani' – Dada Bhagwan*

Entrance, Holistic Science Research Center, VVCRF, Kamrej, Surat

Make me as you so pure...

Ramteerth S. Patel (USA)

It's boggling of what truly we are

It's through day to day meddling.

we can't see what purely we are.

It's astonishing,

we have yet to understand how deeply we are;

As we'd rather be caught up in what not surely we are.

Lord, dwell in me, Thine humble yet glorious shrine.

Grace me to forever chant Thy name,

for all script and sci in front of thee is benign.

what marvel Thy true strength and beauty, dwell within me,

so that I may golden radiantly yet silver soothingly shine.

Grace me oh Divine, drive Your majestic chariot within me to live forever.

Make me as you so connive yet chival,

to carry on every determined endeavour.

Make me as you so lovely, to love You and all, the same whatsoever.

Make me as so pure,

so that I can live within You, ying-yang, forever.

---

*Business System Consultant, BSE Industrial & Systems Engineering

O Supreme Self! / O God!

May you bless me with such an infinite inner strength so as not to hurt,
neither cause someone to hurt nor support someone hurting even to the slightest extent,
the foundation or view-point of any religion or faith!

ઈતિહાસની આરસીમાં દક્ષિણ ગુજરાત

ડૉ. પ્રવીણચંદ્ર સી. પરીખ

દક્ષિણ ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદનું આ દ્વાદશમું અધિવેશન અહીં મળી રહ્યું છે તે ક્ષેત્ર કામરેજ ૨૧૦૦ વર્ષ જૂનું ઐતિહાસિક સ્થાન છે. એનું મૂળ નામ કર્મણિજ્જ કે કાર્મણેય હતું અને અહીંથી પ્રાપ્ત પુરાવશોષો એના પરદેશો સાથેના વેપાર અંગેના સબળ પુરાવારૂપ છે. કામરેજ પછી રાંદેર અને પછી સુરતનો વિકાસક્રમ ઉપલબ્ધ પુરાવાઓ પરથી પ્રતીત થાય છે. કામરેજના ભાર્ગવવાડી વિસ્તારમાં તાપીને તટે આવેલ હરિશ્ચંદ્ર મહાદેવના ભોંયરામાં સુરક્ષિત અને આખા ભારતમાં વિરલ ગણાય એવી બ્રહ્માજી અને તેમના પુત્ર નારદની પૂરા કદની આરસમાં કંડારેલી પ્રતિમાઓ એ આ ભૃગુક્ષેત્રનું એક વિશિષ્ટ સંભારણું છે. આ અધિવેશન જે દિવ્ય સ્થળે મળી રહ્યું છે તે આ કાળના પરમ આત્મજ્ઞાની પુરુષ દાદા ભગવાન દ્વારા સ્થપાયેલ મહાવિદેહ તીર્થધામ અને એમાં આવેલ નિષ્પક્ષપાતી ત્રિમંદિર તેમજ તેમની જગતકલ્યાણની ભાવનાને સાકાર કરવા સ્થપાયેલ આ હોલિસ્ટિક સાયન્સ રિસર્ચ સેન્ટર છે.

દક્ષિણ ગુજરાતનો ઇતિહાસ એની ભૌગોલિક સ્થિતિ પર આધારિત છે. એનો પૂર્વનો પહાડી અને જંગલ વિસ્તાર, મધ્યનો મોટી અને બારેમાસ પાણી ધરાવતી નર્મદા, તાપી, અંબિકા, પૂર્ણા અને દમણગંગા જેવી નદીઓથી રચાયેલો રસાળ ફળદ્રુપ મેદાનપ્રદેશ અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્રનો કિનારો જે નદીઓના મુખ પાસે રચાયેલ કુદરતી બંદરોથી અલંકૃત છે. અહીંની સ્થાનિક પ્રજાના તાણામાં બહારથી વેપાર અર્થે દરિયાઈ માર્ગે આવેલી પ્રજાઓ અને વિજયયાત્રા અને રાજકીય હકુમત જમાવવાના ઈરાદે ઉત્તરમાં રાજસ્થાન, સૌરાષ્ટ્ર અને ઉત્તર ગુજરાત તેમજ દક્ષિણમાં મહારાષ્ટ્ર અને કર્ણાટકમાંથી આવી વસેલી પ્રજાઓના વાણાઓ દ્વારા અહીંની સંસ્કૃતિનું ભાતીગળ પોત રચાયું છે. એના ઇતિહાસના કેટલાક તરી આવતા અંશોનું સિંહાવલોકન કરીએ.

-----
*માનદ નિયામક, રીસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ, હોલિસ્ટિક સાયન્સ રીસર્ચ સેન્ટર, કામરેજ, સૂરત

*કામરેજ-સૂરત મુકામે દાદા ભગવાન ત્રિમંદિરના પરિસરમાં આવેલ 'હોલિસ્ટિક સાયન્સ રિસર્ચ સેન્ટર'માં તા. ૨૩-૩-૨૦૧૪ના રોજ યોજાયેલ દક્ષિણ ગુજરાત ઇતિહાસ પરિષદના બારમા અધિવેશન પ્રસંગે મુખ્ય અતિથિ સ્થાનેથી કરેલ ઉદ્બોધન

માનવ સંસ્કૃતિના પ્રાકૃ-ઈતિહાસકાળના અવશેષોમાં પ્રાચીન પાષાણ યુગના માનવે પ્રયોજેલ પથ્થરનાં ઓજારો ભરૂચથી છેક વલસાડ અને ડાંગ જિલ્લા સુધી મળ્યાં છે. અંત્યપાષાણયુગનાં તદ્દન નાના કદનાં હથિયારો સુરત જિલ્લામાં જોખા (તા. કામરેજ) તેમજ ચોર્યાસી, માંડવી, બારડોલી, વ્યારા, સોનગઢ અને મહુવા તાલુકાઓમાંથી મળ્યાં છે. ભરૂચ પાસે જેતપુર નજીક ભાગાતળાવ, મહેગામ તેમજ તેલોદમાંથી ઉત્તર હડપ્પીય અર્થાત્ ઈ.પૂ.૧૯૦૦ થી ઈ.પૂ. ૧૬૦૦ ના ગાળામાં અર્થાત્ ૩૫૦૦ વર્ષ જૂના અવશેષો મળ્યા છે.

વૈદિક કાળમાં ઋષિ ભૃગુ આ ક્ષેત્રમાં આશ્રમ બાંધીને રહેલા તેથી ભરૂચથી વાપી સુધીનો વિસ્તાર ભૃગુક્ષેત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. ભરૂચનું મૂળ નામ પણ એમના પરથી ભૃગુકચ્છ એ પરથી ભરૂકચ્છ અને ભરૂચ થયાનું જણાય છે. પુરાણો પ્રમાણે ભૃગુકુલના પરશુરામ વિષ્ણુના અવતાર મનાયા છે. તેમના પિતા જમદગ્નિ અને માતા રેણુકા કોંકણના રાજા પ્રસેનજિતની પુત્રી હતાં. પાછળથી માતા રેણુકા ગંધર્વ રાજના પ્રેમમાં પડી. તેથી પિતાની આજ્ઞાથી પરશુરામે માતાનો વધ કરેલો. પિતા જમદગ્નિ ‘કામધેનુ’ના માલિક હતા. દક્ષિણ નર્મદાના માહિષ્મતીક્ષેત્રના હૈહય રાજા કાર્તવીર્ય અર્જુન, જે સહસ્રાર્જુનને નામે ઓળખાતો હતો તે બળપૂર્વક ‘કામધેનુ’ ઉપાડી ગયો અને જમદગ્નિની હત્યા કરી. આથી પરશુરામે ‘પૃથ્વી નક્ષત્રી’ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈ સહસ્રાર્જુનનો નાશ કરી ‘કામધેનુ’ પાછી મેળવી. વાપીથી તાપી સુધીના ક્ષેત્રમાં પરશુરામના વિશેષ આશીર્વાદને કારણે સુખ સમૃદ્ધિ નિરંતર રહ્યા કરવાની માન્યતા અહીં પ્રચલિત છે. પુરાણો પ્રમાણે નર્મદા એટલે કે રેવાના પ્રદેશમાં નાગ, નિષાદ, શબર, ભીલ અને આભીર પ્રજાઓ વસતી હતી. વનવાસ દરમ્યાન રામચંદ્રજી દંડકારણ્યમાં રહેલા જે આજે ડાંગ તરીકે ઓળખાય છે. અહીંના પંપા સરોવર અને શબરી આશ્રમ એનું સ્મરણ કરાવે છે.

ઈતિહાસકાળમાં આ પ્રદેશનું નામ ‘લાટ’ મળે છે. મૌર્યકાળના અવશેષો ઈ.પૂ. ચોથી સદીથી બીજી સદી સુધીના ભરૂચ, કામરેજ, તેની પાસેના જોખા અને ધાતવામાંથી મળ્યા છે. ઈ.પૂ. બીજીથી આઠમી સદી દરમ્યાન અહીં યવન (ગ્રીક), શક, પહ્લવ,(પહલવ) અરબ, ત્રૈફૂટક, કલચ્યુરી, ચાહમાન, સેંદ્રક, ચાલુક્ય અને રાષ્ટ્રકૂટો સત્તા જમાવવા નિમિત્તે આવી વસ્યા. સાતમી સદીમાં બૌદ્ધ ધર્મનો અભ્યાસ

કરવા માટે ભારતની યાત્રાએ આવેલ ચીની મુસાફર હ્યુ-એન-ત્સંગ સૌરાષ્ટ્રમાં વલભી જતાં માર્ગમાં ભરૂકચ્છમાં રોકાયો હતો.

દક્ષિણ ગુજરાતના ઇતિહાસની એક નોંધપાત્ર ઘટના આઠમી સદીમાં બની. ઈરાનથી ધર્મ પાલન અર્થે વતન તજીને સંજાણમાં આવી વસેલા પારસીઓનો જરથોસ્તી ધર્મ આજ દિન સુધી પળાવો ચાલુ છે. અને તેનું મુખ્ય મથક ઉદવાડા પણ અહીં આવેલું છે. દૂધમાં સાકરની જેમ ભળેલ આ પ્રજાએ આ પ્રદેશના જ નહીં સમગ્ર ભારતના વિકાસમાં અદ્ભુત પ્રદાન કર્યું છે. આઠમી સદીથી ભરૂચ, રાંદેર અને સૂરતમાં ઈસ્લામનો પ્રવેશ થયો અને વેપાર રોજગાર વધવાની સાથે વિદેશોમાંથી આવતા મુસલમાનોના વિવિધ પંથોના અનુયાયીઓ વસવા લાગ્યા. ભરૂચ પાસે કબીરવડ નામે જાણીતી જગ્યાએ કબીરજીનો મુકામ હતો ત્યારે ભરૂચ બંદરે ઊતરીને એમને અરબસ્તાન અને અખાતના દેશોમાંથી સૂફી સંતો મળવા આવતા.

દક્ષિણ ગુજરાતમાં વેપાર નિમિત્તે પ્રારંભમાં પ્રાચીનકાળથી છેક પંદરમી સદી સુધી ભરૂચનું બંદર વ્યાપારી મથક તરીકે ભારે મહત્ત્વ ધરાવતું હતું. એ સમગ્ર ભારતનું પશ્ચિમ કિનારાનું મુખ્ય બંદર હતું. અહીં વહાણ બાંધવાનો ઉદ્યોગ ઉપરાંત ઈરાનના અખાતના દેશો સાથે ધીકતો વેપાર ચાલતો. કહેવાય છે કે ઈજીપ્તના ફારોહ રાજાઓના સમયથી ત્યાંના એલેક્ઝાન્ડ્રિયા બંદર મારફતે વેપાર થતો. આ બંને બંદરો વચ્ચે સરેરાશ દરરોજનું એક વહાણ અવરજવર કરતું. ભરૂચથી મુખ્યત્વે બારીક કાપડ, તેજાના અને ભોગવિલાસની સામગ્રીની નિકાસ થતી. બદલામાં રોમથી બીજી ચીજવસ્તુઓની સાથે મુખ્યત્વે સોનું આવતું. ભારતમાં રોમનું અદ્ભુત સોનું ઠલવાય છે એ માટે રોમન ઇતિહાસકાર પ્લિનીએ ભારે આકોશ ઠાલવ્યો હતો. અહીં અનેક વિદેશી પ્રવાસીઓ દરિયામાર્ગે આવ્યા. એમણે લખેલી પ્રવાસનોંધો મળે છે, જેમાં આ વિસ્તારના આર્થિક, વહીવટી તેમજ સામાજિક પાસાંઓનું રસપ્રદ વર્ણન પ્રાપ્ત થાય છે. પંદરમી સદીમાં રાંદેર અને સૂરત બંદરોનો વિકાસ થતાં ભરૂચનું બંદર તરીકેનું મહત્ત્વ લુપ્ત થયું. અલબત્ત, અગત્યના નગર તરીકેનું એનું મહત્ત્વ અકબંધ રહ્યું.

દક્ષિણ ગુજરાતના હૃદય સમા સૂરત શહેરનો આરંભિક વિકાસ બંદર તરીકે થયો. આ અલબેલી નગરી એક સમયે ખાસ કરીને સોળમી સદીમાં વિશ્વમાં મોટાં બંદરોમાં ગણના પામી હતી. આ વખતે

એના નગરની આબાદી પણ વધવા લાગી હતી. વડનગરના નાગર અધિકારી મલિક ગોપીનાથે આ નગરમાં પોતાના નામ પરથી ગોપીપુરા અને ગોપી તળાવ બંધાવી નગરનો ભારે વિકાસ કર્યો. સોળમી સદીમાં મુઘલ સમ્રાટ અકબરે સૂરત જીતી લીધા પછી આ શહેર આબાદીની ટોચે પહોંચ્યું.

મુઘલકાળમાં સોળમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં સમગ્ર ભારતના મુસલમાનો માટે દરિયામાર્ગે મક્કાશરીફની હજ કરવા જવા માટેનું મુખ્ય મથક સૂરત હોઈ એ મક્કાબારી કે બાબ-ઉલ્-મક્કા (મક્કાનો દરવાજો) કહેવાયું. અકબરના શાહી પરિવારના ઘણા સભ્યો અહીંથી હજ કરવા ગયાના ઉલ્લેખ મળે છે. સત્તરમી સદીમાં વસ્તી, વિસ્તાર, વેપાર, સમૃદ્ધિ અને જાહોજલાલીના વધવાની સાથે સૂરત પશ્ચિમ હિંદનું મુખ્ય અને આંતરરાષ્ટ્રીય બંદર બન્યું. ૮૪ બંદરોના વાવટા આ બંદરે ફરકતા જે એના જલમાર્ગી વાણિજ્યના સૂચક છે. ફિરંગીઓ, અંગ્રેજો, વલંદા, ફ્રેંચો તેમજ આર્મેનિયનોએ અહીં પોતાની વેપારી કોઠીઓ સ્થાપી. ભારતની અંગ્રેજોની સત્તાનું આ પ્રથમ કેંદ્ર હતું તેથી તે હિંદની બ્રિટિશ શહેનશાહતનું ‘પારણું’ કહેવાતું. સૂરતમાં હિંદુ, મુસ્લિમ, પારસી, અરબ, તુર્ક, ઈરાની, યહુદી, વલંદા, ફિરંગી, અંગ્રેજ, અને આર્મેનિયન વેપારીઓ વસતા હતા. પારસીઓ અને વણિકો યુરોપીય વેપારીઓના આડતિયા/દલાલ તરીકે હતા. વેપાર વાણિજ્ય મુખ્યત્વે હૂંડી અને નાણાવટ મારફત થતો. વેપારી મહાજન (Chamber of Commerce) એ સૂરતની વિશિષ્ટ પ્રથા હતી. મહાજનો જ્ઞાતિ આધારિત નહીં પણ વ્યવસાય આધારિત હતાં. જેમકે કાપડ મહાજન, સોની મહાજન, ગાળી મહાજન વગેરે. આ મહાજનોમાં હિંદુ, મુસ્લિમ, જૈન, પારસી, અને બીજી કોમોના સભ્યો હતા. સોળમી સદીથી એનો ઉલ્લેખ મળે છે. સૂરતમાં સત્તરમી સદીમાં વીરજી વોરા, હરિ વૈશ્ય અને અબ્દુલ ગફુર જેવા નામાંકિત વેપારીઓ મહાજનના નેતા હતા.

અહીં સત્તરમી સદીના ઉત્તરાર્ધમાં બનેલી એક ઘટના નોંધપાત્ર છે. નિજાનંદ (પ્રણામી) સંપ્રદાયના મહામતિ પ્રાણનાથે સૂરતમાં પોતાની ધર્મપીઠ સ્થાપેલી જે આજે પ્રણામી મોટા મંદિરને નામે જાણીતી છે. મહામતિએ ઔરંગઝેબને ઈસ્લામનું સાચું રહસ્ય સમજાવી આમ જનતાની ધાર્મિક લાગણીને ન દુભાવવા માટે સમજાવવા અભિયાન છેડેલું જેનો પ્રારંભ સૂરતથી દિલ્હી તરફ ‘ધર્મ ફ્રૂચ’ દ્વારા કરેલો. એમની સાથે આ અભિયાનમાં ઘરબાર છોડીને માથે કફન બાંધીને ૫૦૦ શિષ્યો નીકળી પડેલા. નિજાનંદ

(પ્રણામી) વીતક નામના વૃત્તાંત ગ્રંથોમાં આની વિશદ માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે. ઇતિહાસના સંશોધકો માટે આ પ્રણામી વીતકો તત્કાલીન ઇતિહાસના ખૂટતા અંકોડા મેળવવા માટે ભારે ઉપયોગી થાય એમ છે.

મરાઠા યુગમાં અઢારમી સદીમાં સૂરતની જાહોજલાલીમાં ઓટ આવી. વારંવારની મરાઠા લૂંટો થવાને લઈને સૂરત અંગ્રેજોને અસલામત લગતાં એમણે મુંબઈ ટાપુનો વિકાસ કરી એમનું મુખ્ય મથક સૂરતથી મુંબઈ ખસેડ્યું. સૂરતની ૧૮૩૭ની મોટી આગે અને તાપીમાં આવેલ પૂરોએ પણ ઘણી તારાજી સર્જી. અંગ્રેજ શાસન સ્થપાયા પછી સુધારા દાખલ થયા અને ધીમે ધીમે સૂરત પુનઃ ‘સોનાની મૂરત’ બનવા લાગી. સુધારાનો યુગ અહીં ૧૮૦૯માં જન્મેલા દુર્ગારામ મહેતાજીથી શરૂ થયો. તેમણે ૧૮૪૪માં સ્થાપેલી ‘માનવ ધર્મ સભા’એ સમાજમાં ફેલાયેલ દુષણો અને કુરૂઢિઓ સામે ઝૂંબેશ ઉપાડી, જેને નર્મદાશંકર કવિ, નંદશંકર અને નવલરામ ત્રિવેદી-એ ત્રિપુટીએ ભારે વેગ આપ્યો. ત્યારબાદ વીસમી સદીના પૂર્વાર્ધમાં ચાલેલી સ્વાતંત્રસંગ્રામ, શિક્ષણપ્રસાર, આદિવાસીઓની સેવા તથા લોકહિત જેવાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં રસ લઈને મહત્ત્વનો ફાળો આપનાર ઘણા સેવાભાવી મહાનુભાવો આગળ આવ્યા. સૂરત જિલ્લાના નેતાઓમાં દયાળજીભાઈ, કલ્યાણજીભાઈ મહેતા તથા પરાગભાઈ અને ભરૂચના ડૉ.ચંદુલાલ દેસાઈ (છોટે સરદાર) એ પોતાની સઘળી મિલકત દેશને અર્પણ કરેલી. કલ્યાણજીભાઈ પટેલ, બાલુભાઈ દેસાઈ, મીઠુબેન પિટીટ, પં.સાતવળેકર, નારાયણ દેસાઈ, સર્વોદય કાર્યકર હરવિલાસ વગેરેનો ફાળો પણ અમૂલ્ય છે. અહીં જુગતરામ દવેનું વિરલ પ્રદાન ખાસ ધ્યાનપાત્ર છે.

જુગતરામ દવેએ ૧૯૨૮માં વેડછીમાં રાનીપરજ વિદ્યાલયની સ્થાપના કરી અને સાથીઓના સહકારથી શિક્ષણ અને સેવાની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરી, જેમાં આંગણવાડીઓ, બુનિયાદી શાળાઓ, ઉત્તર બુનિયાદી વિદ્યાલયો, અધ્યાપન મંદિરો, આશ્રમશાળાઓ, ગાંધી વિદ્યાપીઠ જેવી શિક્ષણ સંસ્થાઓ ઊભી થઈ તેમજ રાનીપરજ પ્રજાના સામાજિક-આર્થિક ઉત્કર્ષ માટે ગોપાલન, ખેતી સુધારણા, હળપતિ સેવા, સહકારી મંડળીઓ, જંગલ મંડળીઓ, સ્ત્રીસેવા, પ્રૌઢ શિક્ષણ ખાદી ગ્રામોદ્યોગ જેવી રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓ ચાલુ થઈ અને તેનો વિસ્તાર થતો ગયો. આમ આ પ્રવૃત્તિ વેડછી ને આજુબાજુનાં ગામો પૂરતી સીમિત ન રહેતાં આખા દક્ષિણ ગુજરાત અને છેક ડાંગ સુધી વિસ્તરી. છ દાયકા જેટલા એકધારા આ પુરુષાર્થને પરિણામે આખા પ્રદેશમાં લોકોમાં જાગૃતિ આવતાં અભૂતપૂર્વ ક્રાંતિ સર્જાઈ. ગાંધીજીના શૈક્ષણિક

વિચારો તેમજ તેમના રચનાત્મક કાર્યક્રમોમાં સમાજપરિવર્તનની કેટલી અને કેવી ગર્ભિત તાકાત હતી એ એનાથી પુરવાર થયું.

ડાંગમાં છોટુભાઈ નાયકનો સ્વરાજ આશ્રમ, કીકીબેન ભટ્ટની આશ્રમશાળા અને સાપુતારામાં પૂર્ણિમાબેન પકવાસા દ્વારા ચાલતી આદિવાસી કન્યાપ્રશિક્ષણ શાળા પણ ઉલ્લેખનીય છે.

આઝાદીની ચળવળમાં નવસારીના દેશભક્ત દાદાભાઈ નવરોજીનું અને ઉદ્યોગક્ષેત્રે અગ્રણી જમશેદજી નસરવાનજી ટાટા આ બંને પારસી ગૃહસ્થોનું યોગદાન મહત્ત્વનું છે. તેવી રીતે રાજકારણમાં મોરારજી દેસાઈ, કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશી, હિતેન્દ્ર દેસાઈ અને દિનકર દેસાઈનો ફાળો પણ ઉલ્લેખનીય છે.

સાહિત્યક્ષેત્રે અર્વાચીનોમાં આદ્ય એવા કવિ નર્મદ, જ્યોતીન્દ્ર દવે, ધનસુખલાલ મહેતા, ક.મા. મુનશી, યં. ચી. મહેતા અને સાક્ષરવર્ય વિષ્ણુપ્રસાદ ત્રિવેદીનું; આધ્યાત્મક્ષેત્રમાં શ્રી રંગ અવધૂત મહારાજ અને શ્રી મોટાનું તેમજ આયુર્વેદક્ષેત્રે સ્વામી આત્માનંદ સરસ્વતીનું પ્રદાન પણ વિશિષ્ટ છે.

છેલ્લાં પચાસ વર્ષોમાં દક્ષિણ ગુજરાતમાં ભરૂચ-અંકલેશ્વરથી માંડીને વલસાડ-વાપી અને ઉમરગામ સુધી અભૂતપૂર્વ ઝડપી ઔદ્યોગિક વિકાસ થયો છે. ભારતભરમાં પ્રસિદ્ધ એવા ખાસ કરીને આર્ટસિલ્ક કાપડ, હીરા, રેડિમેડ ગાર્મેન્ટ, જરી, રંગ, રસાયણો, દવાઓ તેમજ ઔષધિઓ એન્જિનિયરીંગ, પ્લાસ્ટિક વગેરેના ઉદ્યોગોનો વિકાસ થયો છે. ભરૂચ, અંકલેશ્વર, હજીરા, સૂરત, ઉધના, અતુલ, વલસાડ અને વાપીમાંના વિરાટ ઔદ્યોગિક સાહસો અને એને પૂરક સેંકડો કારખાનાંઓ ધમધોકાર ચાલે છે. એની પાછળનાં કારણોમાં (૧) ઔદ્યોગિક વિકાસને અનુકૂળ વાતાવરણ અને પ્રવર્તતો પ્રગતિશીલ અભિગમ, (૨) ઉમરગામથી અમદાવાદ સુધી સરકાર તરફથી સ્થપાયેલ ઔદ્યોગિક વસાહતોને કારણે મળતી પાયાની સવલતો, (૩) રેલ્વેને સમાંતર હાઈવેને કારણે પરિવહનની સવલત અને મુંબઈના મુખ્ય બજાર સાથે સીધું જોડાણ, (૪) ૬૦-૭૦ કિલોમીટરના અંતરે મોટાં શહેરો હોવાથી પ્રાપ્ત થતી આંતર માળખાકીય સુવિધાઓ, (૫) બારેમાસ પાણી ધરાવતી નદીઓ અને સમીપમાં સમુદ્રકિનારો હોવાથી ઉદ્યોગોના ગંદા પાણીના નિકાલની બેરોકટોક સવલત વગેરેને લઈને આ અભૂતપૂર્વ ઔદ્યોગિક વિકાસ થયો છે. પણ એની સાથે પર્યાવરણ અને પ્રદુષણના ઘણા પ્રશ્નો પણ ઊભા થયા છે. જમીનનું પ્રદુષણ, જળનું પ્રદુષણ અને

વાયુનું પ્રદૂષણ અને એ દ્વારા અનેક રોગોનો ફેલાવો થયો છે. અને માનવ, પશુ તેમજ જળચરોના સ્વાસ્થ્યને ખૂબ હાનિ પહોંચી છે. હકીકતે સુયોજિત આર્થિક વિકાસ માટે પર્યાવરણને સુરક્ષિત રાખવું એ પૂર્વ શરત હોય છે. એટલે પર્યાવરણની અને એની ગુણવત્તા સુધારવા માટે વેપાર-ઉદ્યોગના સાહસોએ પોતાનું ઉત્તરદાયિત્વ નભાવવાની તકેદારી રાખવાની તાતી જરૂરિયાત છે.

અહીં છેલ્લે કલાને ક્ષેત્રે થયેલી પ્રગતિની પણ નોંધ લેવી આવશ્યક છે. વસ્તુતઃ દક્ષિણ ગુજરાત પણ સૌરાષ્ટ્રની જેમ લોકકલાનું કેંદ્ર છે. લોકસંગીત કરતાં અહીં લોકનૃત્યનો ભારે વિકાસ થયો છે. હળપતિઓનું તુરનૃત્ય, દૂબળા આદિવાસીઓનું હાલીનૃત્ય અને ઘેરનૃત્ય, ભરૂચ જિલ્લામાં 'આગવા' તરીકે ઓળખાતું ભીલનૃત્ય, ધરમપુર વિસ્તારના આદિવાસીઓનું શિકારનૃત્ય તેમજ ડાંગીઓનાં ઠાકર્યા અને ભાયાનૃત્ય પ્રખ્યાત છે. શાસ્ત્રીય સંગીતને ક્ષેત્રે પં. ઓમકારનાથ ઠાકુર, રામકિશન મહારાજ, દિદારબક્ષ, ઈદનબાઈ, માલુબાઈ તેમજ પરશુરામ જેવા ખ્યાતનામ સંગીતકારો અહીં થયા. સ્થાપત્યકલાને ક્ષેત્રે સૂરતમાં ઈ.સ. ૧૬૪૪માં મુઘલ બાદશાહ શાહજહાંના સમયના કિલ્લેદાર હકીકતખાને મુસ્લિમ પ્રવાસીઓ માટે બંધાવેલ 'મુઘલસરાઈ' મુઘલ સ્થાપત્યકલાનો વિરલ નમૂનો છે. ઈજનેરીકલાના અદ્ભુત નમૂનારૂપે નર્મદા નદી પર નવાગામ પાસે ૧૩૮મીટર ઊંચો બંધાતો બંધ અને તેના દ્વારા રચાયેલ સરદાર સરોવર તથા તેમાંથી કાઢવામાં આવનાર ૧,૮૬,૦૦૦ કિલોમીટર લંબાઈ ધરાવતી મોટી-નાની કેનાલો જેમાં ગુજરાતની મુખ્ય નહેર ૪૫૮ કિ.મીટર, ૫૬ કિ.મીટર રાજસ્થાનમાં, રાધનપુરથી કચ્છમાં ૩૫૦ કિ.મીટર અને કડીથી સૌરાષ્ટ્રની નાની-મોટી શાખાઓનો સમાવેશ થાય છે વળી એમાંથી ૧૪૫૦ કિ.વો. વીજળીનું ઉત્પાદન થનાર છે જેનો લાભ મહારાષ્ટ્રને મળવાનો છે. બંધની નિકટ ઊભું કરવામાં આવનાર સરદાર પટેલનું 'સ્ટેચ્યુ ઓફ યુનિટી' જગતની એક અજાયબીરૂપ બનનારી ઘટના છે.

આ વિસ્તારમાં પર્યટન સ્થળોમાં સરદાર સરોવર, કબીરવડ અને દાંડી આશ્રમ, દરિયા કિનારાના દમણ, તીથલ અને ઉભરાટ, ગિરિમથક સાપુતારા તેમજ વાંસદાનો રાષ્ટ્રીય ઉદ્યાન જાણીતાં છે.

મિષ્ટ વાનગીઓ અને ચટાકેદાર ખાણને લીધે 'સૂરતનું જમણ' વખણાયું છે. પાપડી, ઊંધિયું, પોંક, ભૂસુ અને ધારી શબ્દોની સાથે સૂરતનું સ્મરણ થયા વિના રહેતું નથી. વસ્તુતઃ આ વિસ્તારના લોકો

ભોળા, દંભરહિત, શોખીન અને લહેરી છે. સામાન્ય વાતચીતમાં કશાય હેતુ વિના ગાળોનો ઉપયોગ કરવો એ સૂરતી લોકોની ખાસિયત છે.

સમગ્ર દક્ષિણ ગુજરાતમાં થયેલ વિકાસના પાયામાં રહેલો પરસ્પરનો વિશ્વાસપૂર્ણ આર્થિક વ્યવહાર મુખ્ય છે. સૂરતનો હીરા ઉદ્યોગ, કાપડ ઉદ્યોગ અને બાંધકામ ઉદ્યોગ તેના દ્રષ્ટાંતરૂપ છે.

છેલ્લા બે દાયકામાં અત્યંત તીવ્ર ગતિએ થયેલા વૈશ્વીકરણનો લાભ સૂરત શહેરને પ્રાપ્ત થયો છે, જેને કારણે એ આજે 'ડાયમંડ સીટી', 'ટેક્સટાઈલ સીટી', અને 'ફલાય ઓવર સીટી' તરીકે ભારે ખ્યાતિ પામ્યું છે. આ વૈશ્વીકરણના લાભ સામાન્યમાં સામાન્ય નાગરિક સુધી પહોંચે અને રોજી રોટી સહુને પ્રાપ્ત થાય એમાં જ દક્ષિણ ગુજરાતની સંસ્કારશ્રીની સાર્થકતા અને ધન્યતા ગણાય. આપ સહુ ઇતિહાસકારોએ આ વિસ્તારના ઇતિહાસ-સંશોધનમાં ઘણું મહત્ત્વનું પ્રદાન કર્યું છે, જેને લઈને એના ઇતિહાસ પર ઘણો પ્રકાશ પડ્યો છે. એ માટે સહુ ઇતિહાસકારો, સંશોધકો અને ઇતિહાસવિદોને હૃદયપૂર્વક અભિનંદન. ◻

પ્રાર્થનાનું મહત્વ

હેતલ પટેલ*

પ્રાર્થના એ આપણા દરેકના જીવનનો એક ભાગ છે. દરેક મનુષ્યના જીવનમાં સીધી યા આડકતરી રીતે પ્રાર્થના સંકળાયેલી હોય છે, પછી એ અભણ હોય, ભણેલો હોય, બિઝનેસમેન હોય, ડોક્ટર હોય, સંત હોય. દરેક મનુષ્યના જીવનમાં ધ્યેય અથવા વસ્તુ પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રાર્થનાનું સ્થાન હોય છે જ. દરેક ધર્મોમાં પણ પ્રાર્થનાનું એક આગવું સ્થાન છે. સ્કૂલમાં, કોઈ પણ પ્રસંગોમાં કે કોઈ પણ પ્રોગ્રામમાં શરૂઆત પ્રાર્થનાથી જ થાય છે. જુદા જુદા દૃષ્ટિકોણથી અહીં પ્રાર્થના વિશે મારા વિચારો રજૂ કરું છું.

પ્રાર્થના એટલે શું?

પ્રાર્થનાનો સામાન્ય અર્થ સમજીએ તો પોતાના આરાધ્ય દેવ-દેવી, ભગવાન પાસે પોતાના વિશેષ અર્થ માટે અભ્યર્થના, આજીજી, વિનંતી કરવી.

પ્રાર્થનામાં ખાલી શબ્દો નથી હોતા, પરંતુ તેમાં હૃદયના ભાવ પુરાયેલા હોય છે અને સાથે ભક્તિ જોડાયેલી હોય છે.

પ્રાર્થના એ ક્રિયા નથી, પ્રાર્થનામાં હૃદય હોય છે અને ક્રિયામાં બુદ્ધિ હોય છે.

(પ્રગટ અનુભવ જ્ઞાનસૂત્રો-8/301)

પ્રાર્થનાની જરૂરિયાત કેમ?

મનુષ્યમાત્રને જીવનમાં હંમેશા સુખ અને શાંતિની ઝંખના હોય છે. પરંતુ આપણા દરેકના જીવનમાં કંઈક ને કંઈક મુશ્કેલીઓ, અડચણો, મનમાં મૂંઝામણો ઉદભવતી હોય છે, ત્યારે નિરાશાજનક પરિસ્થિતિ ઊભી થાય, જેથી પ્રગતિ અટકી જાય છે, જીવનમાં આગળ વધવાનો રસ્તો મળતો નથી. તે વખતે આ બધી પરિસ્થિતિઓમાંથી બહાર નીકળવા માટે પ્રાર્થના ખૂબ સહાયરૂપ બની રહે છે. પ્રાર્થનાથી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવા માટે બળ અને હિંમત મળે છે, આત્મવિશ્વાસ વધે છે, જેથી જે તે પરિસ્થિતિમાં સ્ટેબલ રહી શકાય છે.

-----
*બી.ઈ. ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટેશન એન્ડ કન્ટ્રોલ, પીજીડીસીએ (અમદાવાદ)

પ્રાર્થનાથી થતા ફાયદા :

- આજના ઝડપી યુગમાં મનુષ્યના જીવનમાં ચિંતા અને સ્ટ્રેસ સામાન્ય બાબત છે. પ્રાર્થનાથી ચિંતા અને બીનજરૂરી ભય ઓછો થાય, તેથી સલામતી અનુભવાય.
- નકામા વિચારો બંધ થવાથી પોઝિટિવિટી વધે છે, નેગટિવિટી દૂર થતી જાય છે. પરિણામે સમજણ શક્તિ વધે છે, સૂઝ ખીલે છે.
- પ્રાર્થના વસ્તુને/પરિસ્થિતિને વિશાળતાથી સમજવાનો સમય આપે છે.
- જીવનમાં પ્રગતિ માટે નવા રચનાત્મક ઉપાયો મળે છે.
- પ્રાર્થનામાં પોતાની જાત પર કેન્દ્રિત થવાથી સ્ટેબિલિટી વધે છે.
- હૃદયની ધ્યોરિટી વધતી જાય છે.

પ્રાર્થના પાછળનું વિજ્ઞાન :

પ્રાર્થના વખતે “એક જ ભાવ” હોય છે અને આરાધ્ય દેવ-દેવી કે ભગવાન પાસે શરણું સ્વીકારાય છે. તે વખતે “હું બધું કરી શકું”, “હું બધું જાણું” એવી કોઈ માન્યતા કે ભાવ હોતા નથી, એટલે લઘુતા આવે. પરિણામે અહંકાર મોળો પડે. નેગટિવિટી ઘટે છે ને પોઝિટિવિટી ઊભી થાય છે. અંતઃકરણ શાંત થાય છે અને કોમન સેન્સ, સૂઝ ખીલતી જાય છે.

બેઝિકલી ચેતન, આત્મા પરના આવરણો ખસતાં જાય છે, એટલે પોતાનો અનંતસુખનો મૂળ-સ્વભાવ ખુલ્લો થતો જાય છે. તેથી સુખ અને શાંતિ અનુભવાય છે. એટલે કે પ્રાર્થના ફળે છે.

મંદિરમાં ભગવાનની મૂર્તિ સમક્ષ પ્રાર્થના કરીએ, તે મૂર્તિ સ્વીકારતી નથી, પરંતુ એ ભાવ, પ્રાર્થના આપણા આત્માને જ પહોંચે છે.

“પ્રાર્થના” ક્યારે ફળે?

તો કે “હૃદય” ભળેલું હોય તો જ, નહીં તો કોઈ દિવસ “પ્રાર્થના” ફળે નહીં.

(પ્રગટ અનુભવ જ્ઞાનસૂત્રો-25/068)

સાચા દિલની પ્રાર્થના સંયોગ ભેગો કરી આપે.

(આપ્તસૂત્ર-2268)

પ્રાર્થનાથી પોતાના પર થતી અસરો :

- પ્રાર્થનાની અસર પહેલાં મન પર થાય છે. પ્રાર્થનાથી પોઝિટિવ મેન્ટલ સ્ટેટ રચાય, માનસિક કેપેસિટી વધે, જેથી સાઇકોલોજિકલ ઇફેક્ટમાંથી સહેલાઈથી પસાર થઈ જવાય.
- નકારાત્મક લાગણીઓની અસરો દૂર થાય.
- સ્ટ્રેસ ઘટે, બ્લડ પ્રેશર નોર્મલ થતું જાય.
- દેહની પીડાનો ભોગવટો ઓછો થાય.
- ડિપ્રેશન, ફોબિયા, મેમરી-લોસને અટકાવે.
- ક્રોનિક રોગોમાં દવા અસર ન કરે ત્યારે પ્રાર્થના કરવાથી મનમાંથી ભય, નેગેટિવ અસરો દૂર થાય, એટલે સાઇકોલોજિકલ ઇફેક્ટ ઘટતી જાય છે. પરિણામે દવા અસર કરે છે.

આ તો પ્રાર્થનાની સામાન્ય મનુષ્યના જીવન માટે વાત થઈ, પરંતુ જેને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ કરવી છે, સેલ્ફ રિયલાઈઝેશન કરવું છે, તેના માટે “શુદ્ધાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના” ખૂબ ઉપયોગી બની શકે છે.

શુદ્ધાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના

હે અંતર્યામી પરમાત્મા ! આપ દરેક જીવમાત્રમાં બિરાજમાન છો તેમ જ મારામાં પણ બિરાજેલા છો. આપનું સ્વરૂપ તે જ મારું સ્વરૂપ છે. મારું સ્વરૂપ શુદ્ધાત્મા છે.

હે શુદ્ધાત્મા ભગવાન ! હું આપને અભેદભાવે અત્યંત ભક્તિપૂર્વક નમસ્કાર કરું છું. અજ્ઞાનતાએ કરીને મેં જે જે દોષો કર્યા છે, તે સર્વ દોષોને આપની સમક્ષ જાહેર કરું છું, તેનો હૃદયપૂર્વક ખૂબ પસ્તાવો કરું છું અને આપની પાસે ક્ષમા પ્રાર્થું છું. હે પ્રભુ ! મને ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો, ક્ષમા કરો અને ફરી એવા દોષો ના કરું એવી આપ મને શક્તિ આપો.

હે શુદ્ધાત્મા ભગવાન ! આપ એવી કૃપા કરો કે અમને ભેદભાવ છૂટી જાય અને અભેદસ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય. અમે તમારામાં અભેદસ્વરૂપે તન્મયાકાર રહીએ.

“દૃષ્ટિ” પ્રાપ્ત છે, તેમને પ્રાર્થના શા માટે...?

જ્ઞાની પુરુષની કૃપાથી “મન-વચન-કાયા, તે ખરેખર હું નહીં”, “હું શુદ્ધાત્મા છું” એવી જેને દ્રષ્ટિ પ્રાપ્ત થઈ છે, “સ્વ”નું ભાન થયું છે, તેનો સંપૂર્ણ અનુભવ કરવા માટે પ્રાર્થના ખૂબ સહાયરૂપ બને છે.

“હું અનંત જ્ઞાનવાળો, અનંત દર્શનવાળો, અનંત શક્તિવાળો એવો શુદ્ધાત્મા છું, હું અનંત સુખધામ એવો શુદ્ધાત્મા છું”, તે પૂરેપુરું અનુભવમાં આવ્યું નથી. આ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત શક્તિઓ, અનંત સુખ પોતાની ભૂલો, નબળાઈઓથી આવરાયેલાં છે. તે ભૂલો ઓળખાય અને નબળાઈઓ સામે શક્તિ મળે, એ માટે પ્રાર્થના કરવી ખૂબ જરૂરી છે.

ભૂલો-નબળાઈઓ જેવી કે,

- મનથી, વાણીથી અને કાયાથી કોઈ જીવનો અહમ દુભાઈ જાય...
- કોઈ પણ ધર્મનું પ્રમાણ દુભાઈ જાય...
- કોઈ સાધુ-સાધ્વી-આચાર્યનો અવર્ણવાદ, અપરાધ થઈ જાય...
- અભાવ-તિરસ્કાર થઈ જાય, કઠોરભાષા-તંતીલીભાષા બોલાઈ જાય...
- વિષય-વિકાર સંબંધી દોષો થઈ જાય...
- કોઈ પણ રસમાં લુબ્ધપણું થઈ જાય...
- જીવંત કે મૃત્યુ પામેલાનો અવર્ણવાદ, અપરાધ, અવિનય થઈ જાય....

આવી ભૂલો ન કરાય, ન કરાવાય કે કર્તા પ્રત્યે ના અનુમોદાય - ભૂલોમાંથી નીકળી જવાય, તેની સામે શક્તિ મળે તે માટે પ્રાર્થના કરવી અત્યંત જરૂરી છે.

આ પ્રાર્થના કરવાથી નબળાઈઓ ઓળખાતી જાય, તેનું કરેક્શન પણ થતું જાય છે અને અણસમજણરૂપી આવરણો ખસતાં જાય છે, પરિણામે “પોતાનું” અનંત સુખ અનુભવમાં આવતું જાય છે.

અજ્ઞાનનું જ્ઞાન જાણવામાં પુદ્ગલ શક્તિઓ વપરાય છે,

ને જ્ઞાનનું જ્ઞાન જાણવામાં પ્રાર્થના કરવી પડે છે. (આપ્તસૂત્ર-2266)

શક્તિની પ્રાર્થના પર જે કાળજી રાખે છે,

એની પ્રગતિ બહુ ઝડપી થાય છે. (પ્રગટ અનુભવ જ્ઞાનસૂત્રો-15/200)

નિશ્ચય પાકો કરવા શક્તિ માટેની પ્રાર્થના અત્યંત જરૂરી છે. શક્તિની પ્રાર્થનામાં કયાશ હોવાના

કારણે નિશ્ચયમાં કયાશ રહે છે. (પ્રગટ અનુભવ જ્ઞાનસૂત્રો-20/221) □

સર્વે થઈ ને હળવા. અભિપ્રાયોથી રહીએ નોખા...

હરીશ શાહ, આર્કિટેક્ટ*

સર્વે થઈ ને હળવા !
અભિપ્રાયોથી રહીએ નોખા !
ઓગળતા જોઈએ એકબીજાના પ્રાકૃત ઓળા !
રાખીએ ખુલ્લા હૃદયના બારી બારણા !
કરીએ દર્શન સર્વેમાં રહેલા ભાવરૂપી દાદા !
સર્વે થઈને હળવા !
રાખજે તું તારા નિમિત્તના ભાવ સરખા !
દાદા જ કરશે એમના કામ અનોખા !
ના થાય દાદાના કામ તારાથી એકલા !
સર્વે થઈને હળવા !
દાદાએ જ કર્યા છે સર્વોને ભેગા !
નથી કોઈ એક બીજાથી વધારે ઓછા !
રહ્યા છે સર્વેમાં દાદા જ સરખા !
શૈલેશાનંદજી પ્રેરિત લખ્યા શબ્દો એકદમ સહેલા !
આવો સર્વે કરીએ દાદાના કામ અનોખા !
હસતા હસતા રહીએ હળવા !
હળવા હળવા રહીએ હસતાં ! ◻

-----
*એક્ટીવિટીવ પ્રેસિડન્ટ, હોલિસ્ટિક સાયન્સ રીસર્ચ સેન્ટર, કામરેજ, સૂરત..

હોલિસ્ટિક સાયન્સ રિસર્ચ સેન્ટરમાં પ્રજ્ઞાયક્ષુ બાળકો માટે યોજાયેલ વિશિષ્ટ સેમિનાર

[તા: ૨૯-૧૦-૨૦૧૩ ના રોજ સુરતની અંધજન શિક્ષણ મંડળ સંસ્થાના વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોનો એક દિવસીય પરિસંવાદ રિસર્ચ સેન્ટરમાં યોજાયો હતો જેમાં ૧૨૩ બાળકોએ ભાગ લીધો હતો. આ એક વિશિષ્ટ અનુભવ હતો જે અંગે મંડળના બે શિક્ષિકા બહેનોએ કાર્યક્રમને અંતે રજૂ કરેલ વાર્ષિક પ્રતિભાવ અત્રે અક્ષર-ચિત્રમાં કુ. હેતલ પટેલના સૌજન્યથી પ્રસ્તુત છે.]

પ્રજ્ઞાયક્ષુ શિક્ષિકા સુશ્રી દેવયાનીબહેન આર. ઠાકોરના શબ્દો અક્ષર-ચિત્રમાં -

“સૌ પ્રથમ તો આ જે ‘વીતરાગ વિજ્ઞાન ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ’ સંસ્થા છે, એનો હું, મારા વિદ્યાર્થીઓ, મારા શિક્ષકગણ અને મારા પરિવાર તરફથી આભાર માનું છું, કારણ કે આપ સૌએ જે ‘નવી જ દ્રષ્ટિ, નવી જ દુનિયા નવલાં ઘડતર જ્ઞાન’ વિષય પર સેમિનારનું આયોજન કર્યું, આપણે એને સામાન્ય રીતે જોઈએ તો બધાં આવું કરતાં હોય છે, પણ એ બધાં કરે અને તમે જે કર્યું, એમાં ઘણો ફરક છે. અને એ શું ફરક છે, એ એક નાનકડી વાત દ્વારા રજૂ કરીશ.

સૂરદાસજીનું નામ બધાએ સાંભળ્યું હશે, એ પ્રજ્ઞાયક્ષુ હતા. એમને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ માટે ખૂબ ભક્તિ હતી. એ રોજ મંદિરે જતા હતા ને શ્રીકૃષ્ણના રૂપનું વર્ણન કરતા હતા. તો એમના મંદિરના પુજારીને થયું કે આને તો દેખાતું નથી ને કોઈ ચોક્કસ

આને કહી દે છે, કે પીળાં પીતાંબર પહેર્યાં છે. નહિ તો એ કઈ રીતે કહેતા હશે? તો એક દિવસ એવો બંદોબસ્ત કર્યો કે સૂરદાસજીને મંદિરે એકલા લાવવામાં આવ્યા અને પછી ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિને નિર્વસ્ત્ર રાખી. ત્યારે સૂરદાસજીએ કહ્યું, કે ‘તમે દિગંબર અવસ્થામાં મને ખૂબ સુંદર લાગો છો !’ ત્યારે પુજારીએ કહ્યું, કે ‘તમને કેવી રીતે ખબર પડી?’ ત્યારે એમણે કહ્યું કે મારી જે ભક્તિ અને અંદર જે શક્તિ છે, જેના વિકાસથી, સમજથી હું આવું વર્ણન કરી શકું છું. તે આ લોકોએ એટલે કે શૈલેષાનંદજી, બિહારીઆનંદજી, કાંતિઆનંદજીએ આજે આપણને સદ્રષ્ટાંત તો નહીં, પણ હું તો કહું કે એક પ્રયોગની દ્રષ્ટિએ સમજાવ્યું અને બતાવ્યું.

બિહારીઆનંદજીએ આપણને ખૂબ જ સરસ રીતે સમજાવ્યું, કે આપણે માણસ છીએ, માનવ છીએ. એ બધાને જ ખબર છે, પણ આપણી અંદર શક્તિ છે અને આપણે આટલા શક્તિમાન છીએ - એનો અનુભવ તો કદાચ આપણને અહીંયા આવીને જ થયો. શૈલેષાનંદજીની અંદર મેં સૌથી સારી વસ્તુ એ માર્ક કરી અને તેના માટે હું એમને પ્રણામ કરું છું, કે જેટલું આપણને આપી શકે એટલા ઓછા સમયમાં અને જ્ઞાનાત્મક એટલું બધું આપ્યું ! છેલ્લે સમય ઓછો હતો, તો પણ કોઈ પણ વસ્તુને છોડયા વિના આપણને સંપૂર્ણ આપી દીધું. કોઈ ધર્મ નહીં, કોઈ દબાણ નહીં, પણ વિજ્ઞાનથી ... જ્ઞાન અને જ્ઞાનથી બ્રહ્માંડ અને બ્રહ્માંડથી ભક્તિ અને પશ્ચાતાપથી પારસમણિ સુધી પહોંચાડી દીધા એવું લાગ્યું. કાંતિઆનંદજીએ પણ ખૂબ જ સરસ રીતે આપણને સમજાવ્યું. બાળકોને એ લોકોની કક્ષામાં રહીને આજે જે સમજાવ્યું અને જે શક્તિ સ્ફૂરી છે, અમારા બાળકો માટે એ ઘણી જ સારી વાત છે, કારણ કે શક્તિ તો બાળકોમાં હતી જ, એ શક્તિ તો બધાયનામાં જ છે, મારામાં પણ છે. પરંતુ શક્તિ હોવી એ કરતાં પણ શક્તિને બહાર લાવવી અને પ્રકાશિત કરવી એ બહુ મોટી વાત છે ! જે વ્યક્તિને આ વિચાર આવ્યો હશે, એને મારા તરફથી કોટિ કોટિ પ્રણામ છે. આ લોકો સવારથી સાંજ સુધી ભોજન, રહા કે પ્રવચન હોય કે મને અહીં લાવીને માઇક આપવા સુધી- એમના મુખ પર જે શક્તિ છલકાતી હતી, એ મને દેખાતી હતી. એમાં સંતોષ, આનંદ, પ્રેમ અને કંઈક સારું વહેંચવાની અને પીરસવાની ભાવના હતી, એ જ વસ્તુ આજે મને ખૂબ ગમી છે. એટલે વારંવાર હું અહિયાં આવતી રહીશ અને એમને મળતી પણ રહીશ. અમારી શાળામાં અમે તમને બોલાવીએ એવી

રાહ ના જોતાં, કારણ કે એ આપની શાળા છે. જે સત્કર્મ કરવા માટેની ભૂમિ હોય ને, એની માલિકી કોઈની હોતી નથી. એટલે અમારી શાળામાં આપ સૌને અમારા શિક્ષક પરિવાર તરફથી, અમારા અંધજન શિક્ષણ મંડળ, અમારા મુરબ્બી ટ્રસ્ટીઓ તરફથી, અમારા બાળકો તરફથી તમને અમારી વારંવાર વિનંતી છે કે તમારો

સમય આપજો. કારણ કે તમારા સમયમાં એવી કોઈ ભાવના કે કોઈ ભાવનામાં ભેળસેળ નથી, પરંતુ શક્તિનો વિકાસ છે. અને આજના યુગમાં ધર્મની કે પછી પ્રચારની જરૂર નથી. શક્તિ જે આપણામાં સુષુપ્ત રહેલી છે, એને જ બહાર કાઢવાની જરૂર છે. આજે હિન્દુસ્તાનને જો આવી વ્યક્તિઓ મળતી રહેશે, તો મારે એવું કહેવું છે કે આપણી ભારતીય શક્તિ વિશ્વની ટોચે જઈને પોકારશે. અમારા તરફથી કે અમારા બાળકો તરફથી આપણે જો કોઈ ક્ષતિ પહોંચી હોય તો તેના માટે ક્ષમા ... વારંવાર તમને હું 'થેન્ક યુ' કહું છું અને અભિનંદન આપું છું, કે લોકો પ્રતિષ્ઠા માટે બધું જ કરે છે, પણ ભાવના, પ્રેમ અને

શક્તિના વિકાસ માટે આજના યુગમાં કોઈ કંઈ કરતું જ નથી, જે આ લોકો પાસેથી મળ્યું એ વંદનીય છે. એના માટે ફરીથી તમે અમારી શાળામાં આવજો અને અમે અમારા બાળકોને આ રીતે મુલાકાત કરાવતાં રહીશું ને તમારો લાભ અમને આપો, એવી તમને વિનંતી છે.”

શિક્ષિકા સુશ્રી શિલ્પાબેન નારણભાઈ પટેલના શબ્દો અક્ષર-ચિત્રમાં

“વીતરાગ વિજ્ઞાન ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ દ્વારા જે કાર્યક્રમનું આયોજન થયું, એની અંદર અમારા બાળકોને પૂરા કાર્યક્રમનો ફળ રૂપે એક goal (ધ્યેય) કહી શકાય કે પોતાના જીવનમાં બાહ્ય પરિસ્થિતિ ગમે તે આવે, ગમે એવા સંજોગો આવે છતાં પણ તમારા અંતર આત્માની અંદર જો સારું કરવાની ભાવના હોય, કંઈક કોઈના માટે સારું કરવું હોય, પોતાના માટે સારું કરવું હોય તો તેના માટે શું શું કરવું જોઈએ – એ વિષેનું ખૂબ સુંદર, સરળ ભાષામાં એમની વયમર્યાદાને ધ્યાનમાં રાખીને ખૂબ સરસ રીતે સમજાવ્યું તે બદલ આ ટ્રસ્ટનો હું ખૂબ ખૂબ આભાર માનું છું. ◻

Workshop on 29th Sept 2013 for Blind Students,
Auditorium, Holistic Science Research Center

HIGHLIGHTS OF 2013-14 : HSRC PROGRESS REPORT

Category	Specifics	Dates	Status
ACADEMIC			
Study, Translation, Editing & Research	i. Human Life Science	April	Done
	ii. Ahimsa (Circulated for Review)		In Progress
	iii. Aptavani-II		In Progress
	iv. An Introduction to Holistic Science (Gujarati)		In Progress
	v. Aptasutras 501 to 800 Translated in English	March	Done
	vi. Research on Kaviraj's 36 stanzas: Mukti Sukh No. 1	December	Initiated
	vii. Word Indexing of Akram Vignan (Gujarati) January 2011 to November 2013	March	Done
	viii. Word Indexing of Aptavani I-IX	December	Done
	ix. Typing of Pragat Anubhav Gnan Sutro (English)-7 Completed	September	Done
	Live <i>Satsang</i> matter typed & edited		In Progress
Transcription of DVDs:	i. Discourses of Late A. M. Patel (Dada Bhagwan) DVD No. 1 - 35 & 37,37(A),37(B)	March	Done
Books Translated and Edited	i. An Introduction to Holistic Science As Revealed by Dada Bhagwan	July	Done
	ii. Holistic Science of Human Life and Nature (Revised Edition)	July	Done
	iii. Human Life Science (Published by JSS)	May	Done
Journal & Bulletin	i. Holistic Vision (Vol. III Feb 2013 & Vol. IV Aug 2013)	September	Done
	ii. Holistic Vision (Feb 2014)		Done
	iii. The Portrait of Soul Incarnate (Vol. 4, Dec 2013)	December	Done
UNIVERSITIES / INSTITUTIONS			
Reorganization	Recognized with Shree Somnath Sanskrit University, Veraval, Somnath for Certificate & Diploma in Yoga	July	Done
New Course	Starting of Diploma in Yoga and completed 116 Hours till now	July 15	Done

SEMINARS

i. Two Days Seminar	For Youth Seminar No. 2	January 26-27	Done
ii. One Day Seminar	Students and Staff of Shri Dakshin Gujarat Sikshan Samaj	January 29	Done
iii. One Day Seminar	For Youth Seminar No. 3	May 23	Done
iv. One Day Seminar	Kamala College of Education, Kholwad, Surat	July 19	Done
v. One Day Seminar	Students of Andhjan Shikshan Mandal, Surat	October 29	Done
vi. Two Days Seminar	For Youth Seminar No. 4	February 22-23	Done

vii. One Day Seminar	Students of Shree Vasishtha Vidyalaya, Vav,	March 19	Done
viii. One Day Seminar	Teachers of Shree Vasishtha Vidyalaya, Vav, Kamrej-Surat & JB Diamonds and KARP Impex Vidya Sankul, Surat	March 22	Done
ix. One Day Seminar	For South Gujarat Historical Council	March 23	Done

NEW AREA APPROACH

Workshop	i. Workshop at Chandigarh	October 05	Done
	ii. Workshop at Panchkula	October 07	Done
	iii. Workshop at Ambala City	October 08	Done
	iv. Workshop at Jalandhar	October 09-11	Done
	v. Workshop at Ludhiana	October 11	Done
	vi. Workshop at Saputara	January 9-10	Done

WEBSITE

www.holisticscience.org www.hsrrcsurat.org www.innerscienceofliving.org www.innerscienceoflifeandliving.org www.vvcrrf.org	i. New improved website updated	September 16	Done
	ii. Continuous improvement on weekly basis	December 31	Done
	iii. Designed to project Research and Studies in Holistic Science	December 31	Done

ARCHIVES

Preservation	Long term preservation of Audio & Video material of discourses of Soul Incarnate Late A. M. Patel (Shri Dada Bhagawan) , Gnani Pusush Shri K. K. Patel (Kanudadaji) and Shri Kaviraj's Poetry	In Progress
--------------	---	-------------

Dr. Ashok Vyas delivering Valedictory Speech to the Teachers of Shri Vashishtha Vidyalaya, From left to right Mr. Uttam Mehta, Shri Pulinanadji, Shri Pradeepanandji & Principal Dr. A. K. Gaur

Holistic Way of Praying*

Prayer Unto Pure Self

O God Almighty, seated in every soul!
Thou dwelled as well in every being as in me.
Thine is the same 'self' as mine.
And mine is the Pure Self.
O Pure Self!
In the spirit of Oneness with Thee,
I most devoutly bow unto Thee.
I confess before Thee all the misdeeds*.....
.....
I have committed out of gross ignorance.
I sincerely repent
and
beg in all humility pardon for them.
O God, do please pardon me
and empower me
with such a strength within
as would henceforth prevent me
from falling into the same errors and mistakes again.
O Pure Self!
Let such be Thy Grace Benign
That we no more remain distinct from Thee.
May we attain One-ness with Thee!
May we be merged in Thee, totally and truly!

---

*The person praying should mention the misdeeds committed by him/her.

*This Prayer maybe done unto the name of his/her Revered God.

ये विश्व में सुख और शांति हो

गीत, संगीत एवं कण्ठः कविराज नवनीत संघवी

ये विश्व में सुख और शांति हो

ऐसी करुणा कर देना;

दिल भीतर के सब तिमिर हरो,

तरण-तारण परमात्मा। - ये विश्व में..

जानांजन हे प्रगट पुरुष,

सिद्धेश्वर शिल्पी सन्मुख;

सब जीव को आत्म-प्राप्ति द्यो,

निरावरणी व्यक्तात्मा। - ये विश्व में...

एक स्वभाव है प्रकाश का,

चाहे किसी भी दीप में हो।

पश्चिम पूरब सूरज हो,

निष्पक्षी है किरणात्मा। - ये विश्व में...

निःसंशय ॐ महेश्वरा,

प्रफुल्लित स्वानन्द उदयकरा;

शुद्ध अंतःस्तल की जगमग ज्योत,

केवल ज्ञान में स्थिर करना। - ये विश्व में...

भाव-भयभंजक मूल शरण,

आपसे कटते जनम-मरण;

जब आयु अंतिम आ जाए,

त्वं सु-चरणों में ले लेना। - ये विश्व में...

[कविराज की सुमधुर वाणी में इस गीत को श्रवण करने हेतु लिंक पर क्लिक करें.](http://www.holisticscience.org)

www.holisticscience.org

Founder Gyani Purush Shri K.K. Patel (Kanudadaji) is bowing his head in front of the Sculpture of Soul Incarnate A. M. Patel (1908 – 1988) on the Inaugural Function of Holistic Science Research Center on 27 April 2009. Prof. P. C. Parikh, the then Director is on the left.